

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

2015

Denisa Baborská

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Kolektivní a individuální paměť členů

sokolské organizace

Denisa Baborská

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Diplomová práce

**Kolektivní a individuální paměť členů
sokolské organizace**

Denisa Baborská

Vedoucí práce:

PhDr. Tereza Zíková, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedeníh pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Chtěla bych poděkovat PhDr. Tereze Zíkové, Ph.D. za velkou trpělivost, již mi věnovala při sestavování mé práce, za cenné rady, jež mi poskytla, a za její odborné vedení. Dále bych chtěla poděkovat všem svým informátorům, sokolům z tělocvičných jednot z Prahy, Plzně a Rokycan, za jejich čas, který mi věnovali, a za pochopení pro můj záměr, jež projevili při realizaci společných rozhovorů. Moje poděkování patří především paní Olze Novákové, paní Bohumile Šmolíkové a paní Janě Sedláčkové, jež mi věnovaly nejvíce času a osobního zájmu, a díky nimž jsem se mohla setkat s ostatními sokoly. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat všem lidem v mém okolí, jež mi nějakým způsobem pomohli a přispěli tak ke vzniku této práce.

OBSAH

1	ÚVOD	1
	1.1 Cíle.....	2
2	HISTORIE SOKOLSKÉ ORGANIZACE	4
	2.1 Vznik Sokola.....	4
	2.2 T.J. Sokol Pražský.....	6
	2.3 T.J. Sokol Plzeň I.....	12
	2.4 T.J. Sokol Plzeň – Skvrňany.....	16
3	TEORETICKÁ ČÁST	20
	3.1 Kolektivní paměť.....	20
	3.2 Kolektivní identita	34
4	METODOLOGIE.....	39
	4.1 Výběr informátorů	39
	4.2 Použité metody.....	40
	4.3 Charakteristika informátorů	45
	4.4 Analýza výzkumu	47
5	PRAKTICKÁ ČÁST	49
	5.1 Rodinné zázemí, kontinuita sokolského členství.....	49
	5.2 Sebeidentifikace sokola, skupinová identifikace.....	53

5.3 Sokolské cvičení, cvičitelská činnost	55
5.4 Účast na sokolských akcích	57
5.5 Kolektiv v Sokole, vztah k ostatním sokolům.....	62
5.6 Sokolské symboly, vlastní upomínkové předměty	65
5.7 Budoucnost Sokola	69
5.8 Zúčastněné pozorování	71
6 ZÁVĚR	74
7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	76
8 RESUMÉ	80
9 PŘÍLOHY	82

1 ÚVOD

Hlavní cílem mé práce je zaznamenat konstrukci a reprodukci individuální a kolektivní paměti dlouholetých sokolských členů. Primárně se zaměřím na rekonstrukci individuálních pamětí sokolů, které využiji k vytvoření obrazu kolektivní sokolské paměti.

V práci ve zkratce popisují historii sokolské organizace. Sokol je významná organizace, jejíž členové výrazně přispěli ke vzniku českého státu a v několika historických obdobích pomáhali ustavit či revitalizovat českou společnost. Sokolské ideály představují pojmy vlastenectví a nacionalismus v jejich neoptimálnější podobě a zároveň mohou sloužit jako vzor vhodných morálních a sociálních hodnot a jednání. Historie Sokola trvá s několika přerušeními již sto padesát let, proto jsem v této kapitole pouze vyzdvihla důležité historické sokolské milníky, představila sokolské myšlenky a hodnoty a uvedla stručné informace k historii vybraných sokolských jednot.

V následující kapitole jsem představila nejvýznamnější teorie kolektivní paměti a kolektivní identity. Primárně vycházím z teorie Maurice Halbwachse, autora, jenž zevrubně popsal podstatu a průběh konstrukce kolektivní paměti. Teorie všech dalších autorů orientované na koncept kolektivní paměti z Halbwachsovy teorie více či méně vycházejí. Dále představuji významné teorie zaměřené na koncept kolektivní identity. Opřít svoji práci o tento teoretický koncept jsem se rozhodla až v průběhu uskutečňování rozhovorů s dlouholetými sokoly, neboť se v některých bodech ukázal být pro vysvětlení výpovědí respondentů a z nich získaných dat vhodnějším.

Část kapitoly o metodologii je věnována představení výzkumných metod a metod výběru informátorů, jichž jsem využívala při uskutečnění výzkumné části své práce. Tyto metody výzkumu jsou v kapitole popsány z hlediska několika autorů. Popis obsahu a využití jednotlivých metod jsem se pokusila vztáhnout k vlastním zkušenostem s aplikací příslušných metod v průběhu realizace mého výzkumu. Zbytek kapitoly je zaměřen na

přípravu vlastního výzkumu, na průběh výzkumu a na přepis uskutečněných rozhovorů s následným zpracováním získaných dat.

Prakticky zaměřená kapitola je věnována představení výsledků realizovaného výzkumu. Data uvedená v této kapitole byla získána v převážné míře z uskutečněných rozhovorů, zbytek dat byl vyprodukován v průběhu zúčastněného pozorování, jehož popisu je věnována část kapitoly. Data získaná z využití obou metod se víceméně doplňují a napomáhají ke konstrukci mnohoznačného obrazu kolektivních vzpomínek dlouholetých Sokolů. Obraz sdílené kolektivní identity, k jehož vytvoření získaná data rovněž přispívají, již tak nejednoznačně a rozporuplně nevyznívá. Pro zvýšení relevantnosti získaných dat jsem svá shrnutí doplnila o krátké ukázky citací z rozhovorů a podpořila je odkazy na související představené teorie.

V závěrečné kapitole představuji již zmíněný obraz kolektivní paměti sokolských pamětníků konstruovaný na základě jednotlivých výpovědí a pokouším se popsat proces vytváření tohoto obrazu. Vše doplňuji o osvětlení významu existence kolektivní paměti a sdílené identity pro životy sokolských pamětníků a především pro pozdější obnovu Sokola po roce 1989. Závěr kapitoly obsahuje zmínky o problematickém přenášení kolektivních vzpomínek a předávání sokolské identity následujícím generacím. Tento problém přímo ohrožuje budoucí existenci Sokola a zachování sokolské ideologie, zvláště v současné době, jež není podpoře Sokola a sokolství nikterak nakloněna.

1.1 Cíle

Dílčí cíle podobně jako hlavní cíl představený v úvodu práce jsou odvozené z předem definovaných výzkumných oblastí a okruhů.

Jedním z dílčích cílů práce je vymezit, na základě jakých atributů identifikují informátoři sami sebe jako příslušníky sokolského hnutí. Zaměřím se na otázku, zda informátoři skrze zastávání určitých životních

postojů a vyznávání specifických morálních a sociálních hodnot sdílejí jako skupina společnou identitu. Případná sdílená identita bude vystavěna na společných základech, bude zasahovat do různých oblastí života jejich nositelů a bude obsahovat shodné kolektivně sdílené prvky.

Následující dílčí cíl se dotýká proměny struktury a pravidel cvičení v průběhu času. Primární pozornost v rámci tohoto okruhu bude věnována postoji informátorů k sokolskému cvičení a proměnám postoje v průběhu jejich aktivního působení v sokolské organizaci. Jedná se především o pohled na cvičení z pozice cvičence a cvičitele.

Dalším vedlejším cílem je zachytit vztah informátorů k prostoru a času a zasadit individuální a kolektivní vzpomínky do příslušných časoprostorových souvislostí. Záměrem je na základě individuální a kolektivní paměti sokolů zaznamenat významná sokolská místa a proměnu funkce sokolských míst vzhledem k historickým proměnám Sokola.

Dále je práce zaměřena na konstrukci a konzervaci sociálních vztahů informátorů s jejich sokolskými vrstevníky. Zda sociální identita sdílená informátory a ostatními sokoly je založena na dalších attributech než pouze na sokolském členství a zda je fixována i na jiné sociální oblasti než je sokolské cvičení. Zodpovězení těchto otázek by mělo napomoci k objasnění problému stability sociálních sítí sokolů v období neexistence Sokola či v případě emigrace bývalých sokolských členů.

Posledním dílčím cílem je objasnit, jakou roli hraje symbolika sokolských předmětů v udržování kolektivní sokolské paměti a sokolské identity. S cílem jsou spjaty otázky detekující význam sokolských symbolů a upomínkových sokolských předmětů sokolskými informátory a mapující vztah sokolů ke konkrétním sokolským místům, osobám či událostem, na něž příslušné upomínkové předměty odkazují.

2 HISTORIE SOKOLSKÉ ORGANIZACE

2.1 Vznik Sokola

Sokol je významná tělovýchovná a národotvorná organizace, jedna z nejstarších takto zaměřených organizací, jež v české společnosti fungují. Nejstarší sokolská jednota v Čechách byla založena 16. 2. 1862. Podstata sokolského cvičení a myšlenek vycházela z tradice evropských gymnastických spolků zakládaných převážně v německých zemích v průběhu poslední třetiny 18. století. Zakladatelé těchto spolků se při své činnosti inspirovali starořeckými lékaři a jejich ideálem, tzv. *kalokagathíí*, jež byla zaměřena na propojení tělesného i psychického cvičení a na vzájemné posilování fyzických i duševních schopností člověka (Nolte, 2002: 5-7).

Tradice evropských gymnastik do českých zemí pronikla prostřednictvím vlivu německého tělocvičného spolku Turnverein, jehož zakladatelem byl Adolph Spiess. Němečtí cvičenci působili v Praze od 40. let 19. století. Patřili mezi ně i Gustav Stegmayer a Ferdinand Schmidt, jež v Praze vedli gymnastické univerzitní spolky. Schmidtovým asistentem byl český gymnasta Jan Malypetr, jež do češtiny přeložil německou gymnastickou terminologii a v době uvolnění Bachova absolutismu pomáhal založit první ryze českou tělocvičnou organizaci, Pražský Sokol (Novotný, 1990: 2-3). Členy organizace byli v Praze působící čeští a němečtí novináři a spisovatelé a politici, například Julius Grégr, Emanuel Tonner či Princ Rudolf von Thurn-Taxis. Sokol tak byl od svých počátků orientován na prosazování politických zájmů středních a nižší středních tříd. (Nolte, 2002: 39-42).

Někteří členové Sokola Pražského z řad českých spisovatelů byli zastánci myšlenky slovanské vzájemnosti a Sokol již od počátku měl mezinárodní vliv prostřednictvím zakládání zahraničních jednot v rámci Svazu českoslovanského sokolstva, čímž se sokolství upevnilo v politických a národních programech ostatních slovanských národů

(Novotný, 1990: 39). Hlavní úkol Sokola však spočíval v podpoře nacionální ideologie českého státu usilujícího o svoji emancipaci. Tyto požadavky veřejných představitelů českých zájmů získaly na intenzitě především v průběhu první světové války. Ideologie českého vlastenectví byla výrazně svázána s mytizací výtvorů společenství Čechů odkazující na stavební historické památky a významné události v dějinách českého státu (Macura, 1998: 14-15). Tyto opěrné body české národotvorné ideologie podporované Sokolem napomáhá vysvětlit silnou angažovanost sokolských členů při obrodě českého národa a státu v různých historických etapách.

Sokolská myšlenka, jejímiž stvořiteli byli Jindřich Fügner a Miroslav Tyrš, byla vystavěna na zásadách všeobecné svobody, demokracie, rovnosti a spravedlnosti. Svoboda v tomto pojetí byla chápána jako dobrovolné podřízení se jednotlivce ve prospěch ostatních. Členství v Sokole mělo být rovněž dobrovolné, bez finanční satisfakce, zároveň spojené s dobrovolnou kázní jednotlivých členů. Demokracie byla chápána jako jediný společenský princip vhodný k uplatňování svobody myšlení a projevu, svobody volby, nezaujaté veřejné kontroly a svobodné, věcné kritiky. Demokracie neměla být rozvíjena v politické, hospodářské i sociální oblasti. Přestože členy Sokola již od počátku byli i političtí představitelé, Sokol jako organizace měla zůstat politicky nestrannou a političtí členové měli hájit výhradně sokolské zájmy. Politika ve státě měla být vedena v zájmu národa, státu a mezinárodního práva. Pojem sokolského bratrství zahrnoval eliminaci jakýchkoli rozdílů, společenských, majetkových, třídních, rodových i rasových. Zahrnoval rovněž rovnoprávnost mezi mužem a ženou ve veřejné a společenské sféře. Sokolská rodina, tedy sdružení rovnocenných sokolských členů, měla být předobrazem klasické rodiny, jež tvoří základ národa a státu (Waldauf, 2007: 21, 22).

Hlavním cílem sokolské organizace měla být výchova fyzicky a morálně vyspělých jedinců, občansky uvědomělých, majících silný vztah

k vlastnímu národu a zároveň respektující příslušníky ostatních národů. Tohoto cíle mělo být dosaženo primárně skrze tělesnou výchovu. V rámci organizace sokolové rozvíjeli všestranně zaměřenou tělovýchovu. V rámci praktikování tělovýchovy bylo využíváno soudobých poznatků z pedagogických, lékařských a sociologických oborů. Při zakládání Sokola byla sestavena pravidla přijímání nových členů a chování stávajících členů v rámci organizace. Členem Sokola se mohl stát muž či žena české, slovenské nebo jiné slovanské národnosti. Potenciální člen musel dosáhnout věku osmnácti let, být morálně bezúhonný a ostatní členové museli jeho členství schválit. Poté následovala šestiměsíční zkušební doba, v jejímž průběhu museli noví členové splnit všechny stanovené povinnosti. Měli přitom omezená práva, nesměli nosit spolkový odznak a slavnostní kroj, nemohli hlasovat na valných hromadách a členských schůzích a neměli právo volit a být voleni. Po splnění určených povinností a složení členského slibu byla novým členům vydána sokolská průkazka a propůjčen členský odznak „Na stráž“. Členové Sokola zavedli vzájemné oslovení „bratře“ a „sestro“ vyjadřující rovnocennost a sokolský pozdrav „Nazdar!“. Byl navržen sokolský kroj, jehož podoba se v průběhu času částečně proměnila, a došlo k ustavení pevné struktury sokolské organizace, jednotlivých orgánů a věkových kategorií, do nichž sokolští cvičenci byli a stále jsou rozdělováni (Waldauf, 2007: 22-23, 25).

2.2 T.J. Sokol Pražský

V Praze působící Schmidtův tělovýchovný ústav sdružovala Čechy i Němce. Záhy se však začaly objevovat konflikty mezi představiteli české a německé národnosti. Z těchto důvodů se představitelé české strany rozhodli 16. 2. 1862 založit vlastní, ryze český tělovýchovný spolek, Pražskou tělocvičnou jednotu, pozdější Sokol Pražský. Tento spolek měl zároveň konkurovat o rok dříve založenému vídeňskému spolku, prvnímu tělovýchovnému spolku v rámci Rakousko-Uherska (Novotný, 1990: 2-3). Na ustavení Pražské jednoty se primárně podíleli Jindřich Fügner, první

starosta, a Miroslav Tyrš, první náčelník. Fügner byl původem Němec, o sobě mluvil jako o německy mluvícím Pražanovi. V roce 1848 se poprvé setkal s Miroslavem Tyršem. Fügner podporoval Tyrše v jeho záměru založit tělocvičný spolek, jenž bude podporovat rozkvět česky orientovaných kulturních a fyzických aktivit. Jako předseda vlasteneckého tělocvičného spolku se Fügner zasloužil o udržení politické nestrannosti Sokola Pražského. Činnost spolku směřoval k naplnění demokratických principů a zavedl bratrské oslovování sokolských členů, sokolský kroj a další symboly. Z vlastních zdrojů také financoval stavbu sokolovny v dnešní Žitné ulici, v níž sokolové poprvé cvičili 9. 12. 1863. (T.J. Sokol Pražský, 2013: 38-39).

Miroslav Tyrš se narodil v rodině německy mluvícího lékaře. Tyršovým ideálem bylo zavedení způsobu výchovy, v němž by byl propojen fyzický a duševní rozvoj člověka společně s vštěpováním morálních hodnot. Takováto výchova měla dle Tyrše posilovat osobní a národní uvědomění Čechů. V roce 1862 se stal prvním náčelníkem nově založené jednoty a věnoval se rovněž vzdělavatelské činnosti. Sepsal první stanovy spolku, tělocvičný program, odborné názvosloví a jednacích a knihovní řád. Jeho zásluhou začal být vydáván časopis Sokol, jehož první vydání obsahovalo Tyršův úvodník pojmenovaný „Náš úkol, směr a cíl“ (Novotný, 1990: 4).

Označení Sokol bylo původně používáno neoficiálně, jako název českého tělocvičného spolku bylo úředně schváleno až v roce 1864. Název zavedl Emanuel Tonner, který se nechal inspirovat „sokolem“, termínem označujícím jihoslovanské hrdiny. V průběhu února téhož roku se konaly počáteční schůze sokolských představitelů. Původně cvičení probíhala v tělocvičně Malypetrova tělocvičného ústavu v Panské ulici (T.J. Sokol Pražský, 2013: 17-18). V roce 1863 Fügner zakoupil pozemek pro novou tělocvičnu, na jejíž výstavbě se dobrovolně podíleli samotní sokolové. V tělocvičně se proto začalo cvičit již v prosinci téhož roku.

Oficiálně byl název „tělocvičná jednota pražská SOKOL“ schválen až v roce 1864. (<http://www.sokolprazsky.cz/historie.php?section=data>).

Kvůli hrozbě války s Pruskem v průběhu 60. let 19. století sokolové neúspěšně žádali o povolení sestavit dobrovolnický sokolský sbor na obranu vlasti. Později se přesto stali součástí bezpečnostních hlídek a již v té době se nasazovali za obranu tehdy ještě neexistujícího českého státu a národa. Ideu českého národa vázanou na historické a stavební památky, jak uvádí ve své studii Macura (Macura, 1998: 16) pražští sokolové podporovali rovněž účastí na budování významných národních staveb, například Národního divadla v roce 1868 (T.J. Sokol Pražský, 2013: 18-21).

Vyhrocená společenská situace v rámci Rakouska-Uherska kvůli uznání autonomie Uher habsburskými monarchy, čehož se Čechům nepodařilo dosáhnout, se uklidnila až počátkem 80. let, kdy byl uskutečněn I. všesokolský slet, konkrétně 18. 7. 1882 na Střeleckém ostrově, za účasti zahraničních sokolů. v roce 1889 byla ustavena Česká obec sokolská, jejíž sídlo do roku 1925 bylo v Sokole Pražském a jejímž náčelníkem se následně stal Jindřich Vaníček (Novotný, 1990: 30).

Konec 19. a počátek 20. století se nesl ve znamení rozkvětu Sokola Pražského zásluhou starosty jednoty Josefa Schneinera. V roce 1913 založena Sokolská, později Scheinerova župa Pražská, a o rok později bylo ženám přiřknuto rovnocenné členství a rozhodovací právo vznikem ženského odboru Sokola Pražského. V průběhu 1. světové války byla společně s dalšími legiemi v Paříži založena vojenská jednotka, rota „Nazdar“. Legie představovaly vojenskou obranu neexistujícího československého státu, hlavní složku tvořili sokolové a velitelem byl T.G. Masaryk. Po většinu války sloužila tělocvična Sokola Pražského jako lazaret (<http://www.sokolprazsky.cz/historie.php?section=data>).

Polovina 20. let 20. století znamenala počátek vrcholné éry Pražského Sokola. Člen Sokola Pražského Bedřich Šupčík získal na

olympiádě v Paříži první zlatou medaili pro ČSR. V průběhu 30. let začaly opět narůstat spory mezi Čechy a Němci žijícími v pohraničí. Jak uvádí ve své studii Waic, jednalo se o střet dvou shodných politických principů vycházejících z odlišných kulturních prostředí, českého a německého nacionalismu, zosobněného českými a německými vlasteneckými tělovýchovnými spolky (Waic, 2001: 205). Slet konaný v roce 1938 byl již zastíněn hrozbami narůstajícího německého fašismu. Průběh sletu byl koncipován jako reakce na aktuální politickou situaci a sletový průvod, jemuž přihlížel i prezident Eduard Beneš, měl charakter demonstrace odhodlání Čechů bránit svůj národ a stát. V pomnichovském období sokolové organizovaně pomáhali Čechům prchajícím ze Sudet. Odbojová činnost pokračovala i po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava prostřednictvím spolupráce sokolů s vojenskou organizací Obrana národa (T.J. Sokol Pražský, 2013: 26-28).

V období heydrichiády vyvrcholila perzekuce sokolských činovníků a v roce 1941 byl Sokol Pražský uzavřen. Po zabrání sokolovny prostory sloužily potřebám příslušníků SS a následně zde bylo skladiště židovského majetku. Dne 8. 10. 1941 byla provedena tzv. Akce Sokol, kdy bylo 1500 sokolských členů zatčeno a odvečeno do koncentračních táborů. V roce 2012 jim byl před budovou Sokola Královské Vinohrady odhalen pomník. V průběhu 2. světové války přišlo o život 43 členů Sokola Pražského (<http://www.sokolprazsky.cz/historie.php?section=data>).

Záhy po skončení války byla činnost organizace obnovena. (T.J. Sokol Pražský, 2013: 28-29). Z důvodů odlišných představ KSČ a tělovýchovných organizací o způsobu sjednocování tělovýchovy byla sokolská organizace oficiálně obnovena až 1. 1. 1946. Myšlenky sjednocení byli zpočátku nakloněni i mnozí sokolové. V roce 1947 se konal 8. valný sjezd ČOS, na základě jehož výsledků dal Klement Gottwald členům KSČ pokyn, aby se tajně infiltrovali do sokolského členstva. Po Vítězném Únoru v roce 1948 politickou moc v ČSR získala

KSČ, jejíž představitelé začali vyvíjet protisokolskou činnost. V Sokole byly vytvořeny tzv. akční výbory, jejichž členové byli zároveň představiteli komunistické strany a pokoušeli se narušit přípravy dalšího sletu. Při sletu oddíl mužů zacvičil sestavu „Věrní zůstaneme“ a při průvodu Prahou pravověrní sokolové vyjádřili svůj odmítavý postoj k praktikám komunistických vládních představitelů. Tento čin byl následně potrestán vyloučením tisíců sokolů z organizace a jejich zákazem vstupu do sokolovny. Na počátku 50. let byl přijat nový zákon o organizaci tělovýchovy na principu státního zřízení a sokolská organizace byla zrušena. Praktikování tělovýchovy přešlo ve městech pod správu tělovýchovných a sportovních organizací podporovaných průmyslovými podniky a na venkově pod správu Dobrovolné sportovní organizace Sokol, v níž jako v jediné instituci se udrželo označení Sokol a která byla podporována ze strany zemědělských družstev (Novotný, 1990: 40).

Po sjednocení tělovýchovy byla jednota Sokol Pražský začleněna pod správu Dobrovolné sportovní organizace (DSO) a v roce 1952 spojena s n. p. Praga. Nově vytvořená organizace nesla název „Tělovýchovná jednota Spartak Automobilové závody Klementa Gottwalda“ (TJ Spartak AZKG). V roce 1968 byly závody přejmenovány na „Tělovýchovná jednota Praga“ (TJ Praga). Tato organizace sídlila v sokolovně původního Sokola Pražského až do počátku 90. let. Aktivita členů TJ Pragy směřovaly k naplňování socialistického pojetí tělovýchovného procesu, především v oblastech základní a rekreační tělesné výchovy. Cílem představitelů členů TJ Pragy byl masový rozvoj tělesné výchovy, aby pohybové aktivity byly všeobecně přístupné. (TJ Praga, 1982: 96; 99; 101-103).

Rok 1968 přinesl pokus o obnovu Sokola. Při sjezdu bývalých sokolů byl na pražském Žofíně v průběhu května ustaven Výbor ČOS a s obnovou sokolské organizace začali i členové jednotlivých žup a jednot. Po srpnové invazi roku 1969 však naděje na samostatnost Sokola opět pohasly. V roce 1988 přivezla Dagmar Evaldová z USA od členky ČOS

Marie Provazníkové nahrávku skladby pro slet konaný v Paříži v roce 1990. Tuto skladbu začaly pražské cvičenky ilegálně nacvičovat. Změny politické situace v souvislosti se Sametovou revolucí však umožnily, aby na slet v Paříži již odjeli pražští sokolové legálně a zapojili se zde do sletových cvičení. V lednu 1990 byla za účasti zahraničních sokolů a členů bývalého Sokola Pražského obnovena ČOS. Následně se členové odboru ZRTV TJ Praga dohodli na připojení své jednoty k Sokolu Pražskému. V květnu proběhla valná hromada Sokola, na níž byl T.J. Sokol Pražský prohlášen za ustavený. V průběhu schůze byl zvolen starosta obnovené sokolské jednoty Miloslav Pleskač, byly schváleny stanovy Sokola Pražského a přečteno programové prohlášení. Majetkové vypořádání týkající se tělocvičných a obytných budov a tábořišť však bylo dokončeno až o čtyři roky později (T.J. Sokol Pražský, 2013: 30-32).

V únoru 1994 byla podepsána dohoda o navrácení majetku se členy TJ Praga a obě strany se domluvily na tzv. nulové variantě. Ve stejném roce se konal XII. všesokolský slet, první slet obnovené sokolské organizace, na strahovském sletišti. Při skladbě Věrná garda vystoupili pamětníci původního Sokola. V roce 2006 byl uspořádán XIV. Všesokolský, spojený s oslavou 80. výročí otevření Tyršova domu, s čímž souvisela i turistická předsetová akce, tzv. Expedice kameny. Náplní akce bylo zasazení kamenů shodných s pamětními kameny do fasády tělocvičny Tyršova domu. Kopie pamětních kamenů byly získány z horských vrcholů v Čechách, na Moravě, na Slovinsku a Ukrajině. Součástí sletu bylo uctění památky zakladatelů Sokola na Olšanských hřbitovech. Rok 2008 přinesl další změnu, bylo zavedeno nové logo Sokola Pražského, jehož autorem je Ondřej Košťál. Od roku 1990, kdy areál sokolovny prošel rozsáhlou rekonstrukcí, činovníci Sokola Pražského opět rozvíjejí rozmanitou tělovýchovnou, sportovní a kulturní činnost (T.J. Sokol Pražský: 2013, 32-36). Jednotlivé oddíly zahrnují všechny věkové kategorie, nově i rodiče s dětmi. Kromě oddílu všestrannosti v jednotě fungují sportovní oddíly a v kulturní oblasti působí

loutkářský soubor Pražský Sokolíček. (<http://www.sokolprazsky.cz/oddily.php?oid=10>).

2.3 T.J. Sokol Plzeň I

V následující části se zaměřím na shrnutí historie hlavní plzeňské sokolské jednoty, neboť někteří moji informátoři jsou dlouholetými členy této jednoty. Tělocvičná jednota Sokol Plzeň I byla založena v roce 1863, na základě valné hromady ustavující vznik Sokola v Plzni v prostorách národního spolku Hlahol v Měšťanské besedě. V čele Sokola stáli významné plzeňské osobnosti. Starostou Sokola byl zvolen jeden z jeho zakladatelů, MUDr. Vilém Šel, jenž měl znalosti v oblasti tělesného cvičení. Cílem sokolské činnosti měla být podpora národního uvědomění a elevace tělesných, duševních i morálních kvalit sokolských členů. Jednalo se tedy dle Macury (Macura, 1998: 14) opět o specifický způsob české národní emancipace, ovšem v rámci menšího prostoru a v intenzivnějším provedení. Na schůzi byly dále přijaty první sokolské stanovy a podmínky členství. V roce 1864 byl cvičitelem a později náčelníkem jednoty zvolen učitel tělocviku a zpěvu Hynek Palla, jenž byl zároveň sbormistrem spolku Hlahol. Členové plzeňského Sokola převzali od pražských Sokolů sokolský kroj a rozvíjeli rozmanitou kulturní činnost, jež výrazně přispěla ke zlepšení postavení Čechů v tehdejší německy orientované Plzni (T.J. Sokol Plzeň I, 2003: 4).

Od roku 1895 bylo cvičení v Sokole umožněno také ženám, když byl vytvořen dámský odbor. Stavba sokolovny, pro niž bylo vybráno místo na soutoku Mže a Radbuzy na Obcizně, byla finančně podporována plzeňskými sokoly a plzeňským tiskem (T.J. Sokol Plzeň 1, 2003: 5-6). Sokolovna byla slavnostně otevřena dne 9. února 1896. Nová sokolovna, představovala centrum občanských aktivit obrozenecky smýšlejících Plzeňanů (<http://www.sokolplzen1.estranky.cz/clanky/historie/>).

Sokolská Župa Plzeňská vznikla v roce 1886 a v době založení sdružovala 11 jednot, konkrétně Břasy, Domažlice, Hořovice, Kralovice, Mýto, Rokycany, Radnice, Klatovy, Kdyně, Plzeň a Žebrák. Spolu se župou byl založen i časopis Župní věstník. Do roku 1930 v Plzni vzniklo celkem 25 jednot.

Na počátku 20. století plzeňští sokolové několikrát veřejně představili svoje výsledky dosažené v oblasti tělovýchovy, například roku 1911 T.J. Sokol Plzeň 1 uskutečnila spolu s Jednotou pošumavskou župní akademii v původním kině ELEKTRA, které bylo majetkem členů obou jednot. Kino později neslo název Alfa a nacházelo se na Americké třídě. Význam sokolovny vzrostl poté, co roku 1919 prezident Tomáš Garrigue Masaryk poctil plzeňské sokoly svou návštěvou. V průběhu první světové války byl v sokolovně zřízen lazaret Červeného kříže a cvičení probíhala v náhradních prostorách. Později byla sokolovna zabrána vojáky. Mnozí sokolové z Plzně byli odvedeni do rakouské armády, později přešli do ruského zajetí a vstoupili do československých legií (T.J. Sokol Plzeň I, 2003: 7).

S koncem války začal výrazně narůstat počet plzeňských sokolských členů. V říjnu roku 1921 prezident T.G. Masaryk při své druhé návštěvě Plzně vyzdvihl sociální a výchovnou činnost Sokola (T.J. Sokol Plzeň I, 2003: 8). Dvacátá léta se nesla ve znamení rozkvětu Sokola v Plzni, podobně jako ostatních jednot v celém nově vzniklém československém státě. V roce 1928 členové plzeňské jednoty a Národní jednoty pošumavské společně zakoupili pozemky na rohu současné Americké a Škroupovy ulice. Počátek 30. let byl poznamenán hospodářskou krizí, přesto se členové plzeňské jednoty pokoušeli nadále rozvíjet svoji činnost bez znatelných omezení. Společně se členy Národní jednoty pošumavské plzeňští sokolové 22. září 1932 otevřeli nové kino Elektra, které bylo nejmodernějším biografem v tehdejším Československu. V roce 1933 slavila jednota výročí sedmdesáti let od svého založení. Jubilejní rok byl sokoly prožíván ve velkém napětí kvůli

rostoucí hrozně fašismu. Na toto sílíci nebezpečí plzeňští Sokolové reagovali organizací příprav obrany státu a posilováním morálního uvědomění Čechů a Slováků (T.J. Sokol Plzeň I, 2003: 9). V Plzni tedy rovněž probíhal střet dvou shodných politických principů, českého a německého nacionalismu, podobně jako v Praze (Waic, 2001: 204-205).

Významný ohlas v řadách sokolů ze západočeské metropole zanechala návštěva prezidenta Eduarda Beneše v červnu 1936. V roce 1938 se konal X. všesokolský slet v atmosféře sílícího napětí ze strany nacistického Německa. Od roku 1939 členové plzeňské jednoty programově stáli v opozici proti okupantům a pomáhali lidem prchajícím z obsazeného pohraničí (T.J. Sokol Plzeň I, 2003: 10).

Jednota Sokol Plzeň I byla zrušena v roce 1941. Za druhé světové války byli členové plzeňské jednoty vězněni v koncentračních táborech, mnozí Plzeňané emigrovali, vstupovali do zahraničních jednot či vytvářeli sokolské vojenské jednotky. Pamětní deska umístěná v prostorách sokolovny ve Štruncových sadech má připomínat 58 popravených členů jednoty. Prostory sokolovny sloužily jako přestupní stanice pro Židy transportované do koncentračního tábora. Od jara do podzimu roku 1945 sokolovnu obývali američtí vojáci, kteří následně předali prostory sokolovny do správy plzeňských sokolů, kteří již na podzim roku 1945 v těchto prostorách opět zavedli sokolská cvičení. (<http://www.sokolplzen1.estranky.cz/clanky/historie/>).

Po skončení války někteří plzeňští sokolové vstupovali do komunistické strany a zároveň nadále věrně pracovali pro Sokol. Představitelé KSČ neúspěšně usilovali o definitivní zrušení Sokola. V roce 1957 vytvořen Československý svaz tělesné výchovy a sportu. Kvůli zapojení do domácího i zahraničního odboje se sokolové v Plzni těšili úctě a respektu. Po skončení války byly také projektovány plány na výstavbu sportovního areálu ve Štruncových sadech (T.J. Sokol Plzeň I, 2003: 10).

Obrozenecká sokolská činnost byly kolem roku 1948 ostře konfrontována s procesem sjednocování tělovýchovy. Proti sjednocení organizací protestovaly plzeňské národně socialisticky a lidově demokraticky orientované časopisy. (T.J. Sokol Plzeň I, 2003: 11).

Při sletové průvodu Prahou v roce 1948 sokolové z Plzně veřejně vystoupili proti prezidentu Gottwaldovi, udělali vlevo hled' a mávali americkými praporky. Tento čin byl potrestán ustavením akčních výborů v jednotách, jejichž členy byly výhradně představitelé komunistické strany. Přesto sjednocení tělovýchovy formálně probíhalo pod záštitou Sokola, v roce 1949 byla ustavena závodní sokolská jednota Škodovy závody.

Někteří sokolští činovníci se následně, ať již dobrovolně či pod nátlakem, rozhodli pro vstup do jednoty Škodových závodů, které byly následně přejmenovány na Sokol závody V. I. Lenina Plzeň. Tento tělovýchovný orgán nenavazoval na ideály původního Sokola a později byl přejmenován na DSO Spartak. Plzeňský Sokol byl v roce 1950 rozpuštěn, tělovýchova byla až do roku 1957 spravována ROH a téhož roku přešla pod kontrolu ČSTV. Příslušníci původního Sokola se v roce 1968 pokoušeli obnovit sokolskou činnost a existenci plzeňské sokolské jednoty. Nástupem normalizace však byly vzkříšené sokolské oddíly převedeny na jednoty ZRTV (T.J. Sokol Plzeň I, 2003: 12-13).

Činnost hlavní plzeňské sokolské jednoty byla znovu obnovena v roce 1990. Na základě schválení vlastních stanov plzeňští sokolové získali právo sdružovat se, organizovat vlastní činnost, provádět hospodářskou činnost a usilovat o navrácení majetku jednoty. V tomto ohledu probíhala jednání s oddíly TJ Škoda a s městským filmovým podnikem ohledně navrácení kina Elektra do správy Sokola Plzeň 1, jednání však byla neúspěšná. Teprve roku 1992 členové hlavní plzeňské jednoty podepsali s TJ SK Škoda Dohodu o předání a převzetí vlastnických práv. V letech 1991-1992 byla na vrchol budovy znovu umístěna socha sokola a přibyl název jednoty Sokol ČOS Plzeň.

Bezvýsledně oproti tomu skončila jednání o navrácení kina Elektra (T.J. Sokol Plzeň I, 2003: 14).

V roce 1995, při sokolských oslavách spojených s výročním padesáti let od osvobození Plzně Americkou armádou, se do Plzně sjelo šest tisíc Sokolů z celé republiky. Sokolové z Plzně tehdy předvedli připravené skladby na stadionu ve Štruncových sadech. (T.J. Sokol Plzeň I, 2003: 13-15). Navzdory dvojímu nucenému přerušení činnosti Sokola byla a stále je v sokolské jednotě Plzeň 1 v průběhu její historie rozvíjena rozmanitá činnost, zaměřená na tělovýchovnou, kulturní a sportovní činnost (<http://www.sokolplzen1.estranky.cz/clanky/historie/>).

2.4 T.J. Sokol Plzeň – Skvrňany

Část mých informátorů jsou členy Sokola Skvrňany, proto se zde krátce zmíním i o historii této jednoty. Tělocvičná jednota Sokol Plzeň-Skvrňany byla založena v roce 1905. Na vzniku jednoty se podílelo mnoho sokolů z Plzně, mezi nejvýznamnější patří například Antonín Eminger, první starosta jednoty, dále František Hladký, Jan Honz, František Nejedlý, Josef Sýkora, Josef Šindelář, Alois Štrunc, Emil Štrunc či František Štrunc. Cvičební hodiny probíhaly z počátku v náhradních prostorách a byly organizovány odborem mužů a dorostenců. Roku 1908 byl valnou hromadou Župy plzeňské ustaven V. okrsek ve Skvrňanech. Okrsek zastřešoval celkem šest jednot. Nejsilnější pozici v rámci župního okrsku si udržel Sokol Plzeň-Skvrňany, dalšími členy byly jednoty ve Vejprnicích, Třemošné, Kaznějově, Loze a Manětíně. V roce 1911 byl ve skvrňanském Sokole vytvořen samostatný ženský odbor. V roce 1912 pořádala Župa plzeňská vlastní sokolský slet, který se konal právě ve Skvrňanech. Při této příležitosti členové Sokola Skvrňany představili prapor jednoty, zvolili prvního praporečníka, bratra Jana Egermajera a jeho zástupce, bratra Josefa Sýkoru (T.J. Sokol Plzeň-Skvrňany, 2005: 6;9).

Činnost plzeňské jednoty byla válečným konfliktem ochromena, neboť několik členů muselo povinně nastoupit vojenskou službu. Období války však přineslo i pozitivní změny. Roku 1915 ženy jako členky Sokola ve Skvrňanech získaly členské hlasovací právo. Konec války a vznik ČSR 28.10.1918 rovněž znamenal obnovu činnosti skvrňanského Sokola (T.J. Sokol Plzeň–Skvrňany, 2005: 10).

Výstavba sokolovny byl zdoluhavý proces, proto až do roku 1921 cvičili skvrňanští sokolové v místní škole, následně pak v sálech zdejších hospod. Základní kámen nové sokolovny byl položen 12. června 1921. Výstava sokolovny byla komplikována vysokými náklady. Část zdrojů byla získána skrze půjčky od členů jednoty, část peněz byla ušetřena kvůli dobrovolné pracovní povinnosti sokolů, kteří dle své profese vypomáhali při stavebních pracích. Kvůli dokončení stavby bylo přesto nutné vybírat od sokolských členů zvláštní dary a požádat o půjčku v bance. Slavnostní otevření sokolovny se uskutečnilo 25.12.1921 v 10 hodin. Prvním sokolníkem se stal L. Tkadlec, dalšími byli Antonín Eminger a A. Landsmín. Sokolovna sloužila v původní podobě od roku 1921 až do roku 1976. Druhá polovina 20. let a první polovina 30. let byly, podobně jako v případě jiných jednot, symbolem rozkvětu činnosti skvrňanské jednoty, což dokazuje slet Plzeňské župy sokolské v roce 1934 (<http://www.sokolskvrnany.cz/historie.php>).

Složitá politická situace v ČSR a hrozba fašismu se odrazily na atmosféře X. všesokolského sletu v roce 1938, jehož průběh poctili svou účastí zahraniční sokolové. Největšímu nebezpečí tehdy čelili sokolové ze Sudet, kteří při sletovém pochodu byli ostatními sokoly, mimo jiné i sokoly ze Skvrňan, podporováni heslem „Hraničáři, vydržet!“. V období druhé republiky přicházeli do vnitrozemí Češi vyhnání z pohraničí, kteří nacházeli útočiště také ve Skvrňanech, konkrétně v restauraci U Brantlů a přímo v sokolovně. O zajištění sbírek pro sudetské vystěhovalce se výrazně zasloužila skvrňanská sokolka Marie Šípová. V průběhu 20. a 30. let byl Sokol ve Skvrňanech jednou z největších plzeňských

tělovýchovných jednot. V průběhu druhé světové války bylo mnoho sokolů popraveno. Z řad skvrňanských Sokolů potkal takovýto osud bratry Emila Štrunce, Bohumila Pytlíka štkpt., Josefa Koubka a Antonína Emigera, jimž je v budově sokolovny věnována pamětní deska (T.J. Sokol Plzeň–Skvrňany, 2005: 11).

Po skončení války v květnu 1945 byla činnost skvrňanské jednoty obnovena. V roce 1946 byl pořádán první tábor v přírodě v nově založené osadě v Peci pod Čechovem a o rok později se tábory konaly v osadě Železná (Eisendorf) u Přimdy. V roce 1949 byl zásluhou bratra Sýkory zakoupen Baltusův (Balcarův) mlýn u Kokašic v blízkosti Konstantinových Lázní, který sloužil jako výcvikové a rekreační středisko. Po roce 1948 byly i ve skvrňanské jednotě zřízeny akční výbory, jejichž členové zbavili politicky nevhodné sokoly jejich členství ve skvrňanském Sokole. V roce 1948 došlo také ke spojení tělocvičných spolků Sokol, Dělnická tělovýchovná jednota (DTJ) a Slovan pod správou „Sokola“. Po sjednocení celostátní tělovýchovy byli se „Sokolem“ sloučeny i další spolky, konkrétně Dělnický klub cyklistů, Svaz všesportovních rozhodčích a Kuželkářský spolek Korkorán. (T.J. Sokol Plzeň–Skvrňany, 2005: 8; 11-12).

Závodní sokolská jednota Škodovy závody byla vytvořena jako další důsledek procesu sjednocení tělovýchovy. Součástí závodů se staly vybrané plzeňské tělovýchovné jednoty, mezi nimi i sokolská jednota ve Skvrňanech, jejímž předsedou se stal Josef Voves. Od roku 1953 tvořila jednota dle sovětského vzoru součást průmyslových závodů V. I. Lenina Plzeň. Postupně získala název DSO (Dobrovolná sportovní organizace) Spartak. V následujících letech získala jednota ve Skvrňanech název Spartak Plzeň, středisko Skvrňany. V polovině 60. let se sdružení jednot a spolků pod správou Škodových závodů začalo rozpadat a některé tělovýchovné jednoty se osamostatnily. Jednota ve Skvrňanech tak získala nový název T.J. START Plzeň. Jejím předsedou byl až do počátku 90. let Josef Voves. S uvolněním politických poměrů v roce 1968 začala

být zvažována myšlenka na obnovu T.J. Sokola ve Skvrňanech. Mnozí bývalí skvrňanští sokolové, například poslední starosta původního Sokola B. Vajnar, se zapojili do aktivní obrozenecké činnosti. Tehdejší název jednoty byl T.J. Start – odbor Sokol. S nástupem normalizace však byly veškeré snahy o obnovu činnosti Sokola ve Skvrňanech umlčeny. Sokolové, kteří se v roce 1968 znovu zapojili do aktivního dění v jednotě, však povětšinou již zůstali na svých místech (T.J. Sokol Plzeň–Skvrňany, 2005: 12).

Po listopadu 1989 začali skvrňanští sokolové s aktivní obrodou skvrňanského Sokola. Znovuustavení Sokola proběhlo na sjezdu ČOS na počátku roku 1990 v Praze. Jednota ve Skvrňanech znovu přijala členství v ČOS v roce 1994. Prvním a dosud jediným předsedou zaktivované skvrňanské sokolské jednoty se stal František Kučera (T.J. Sokol Plzeň–Skvrňany, 2005: 13). Na údržbě jednoty se v současnosti podílejí, podobně jako v minulosti, dobrovolníci z řad členů Sokola Skvrňany (<http://www.sokolskvrnany.cz/oddily.php>).

Členové skvrňanského Sokola, podobně jako členové jiných sokolských jednot, v současnosti rozvíjejí rozličnou tělovýchovnou, sportovní a kulturní činnost. Společně s ostatními sokoly rovněž usilují o posílení veřejného vlivu Sokola, o rozvoj sokolského cvičení a tradičních hodnot, přestože mnohdy nejsou ve svém počínání úspěšní (Černek, 2003: 86).

3 TEORETICKÁ ČÁST

3.1 Kolektivní paměť

Ve své práci vycházím z teorií vystavěných primárně na konceptu *kolektivní paměti*. Autorem jedné z nich je Maurice Halbwachs. Tento sociolog, filozof a psycholog bývá současnými autory označován za hlavního teoretika společenské paměti. Halbwachs byl žákem Émile Durkheima a Henriho Bergsona. Z Durkheimovy *teorie kolektivního vědomí* a Bergsonovy *subjektivisticky orientované teorie* rovněž vycházel při konstrukci vlastního teoretického konceptu. Jak uvádí ve své studii Jan Assmann, jeho teorii lze z dnešního pohledu označit za *sociálně konstruktivistickou* (Assmann, 2001: 36, 46).

Ve své studii se Halbwachs důkladněji zaměřuje na *průběh vzpomínání*, které definuje jako konkrétně zaměřený proces. Jak uvádí, minulé události mohou být uchovány ve vzpomínkách a skupinové paměti určitých jedinců pouze v případě, že nabydou konkrétních obrysů spojením s příslušnými místy či osobami. Myšlenky se musí nejprve stát názornými a poté se mohou stát součástí paměti jako konkrétní předměty (Halbwachs, 2009: 61).

Koncept paměti Halbwachs definuje jako čistě společenský fenomén. Vybavování minulých událostí a konstrukce vzpomínek dle něho závisí na *aktuálním společenském rámci*, který jedinec spolu se svými současníky sdílí. Pro vznik paměti je nutná účast jedince na komunikativních společenských procesech a vztazích (Novotný, 2007: 2). Halbwachs primárně vychází z pojmu *individuální paměť*, tedy ze vzpomínek jednotlivých lidí. Tento druh paměti odděluje od kolektivní paměti a považuje ho za jedinečné spojení několika kolektivních pamětí vázaných na různé skupiny, jejichž členem byl daný jedinec v období, kdy probíhaly konkrétní historické události. Může se jednat o různé skupiny obývající oblasti domácí sféry, profesního prostředí, volnočasového prostoru, náboženského či symbolického prostoru. Přesto má i

individuální paměť *sociální základ*, neboť člověk jako jedinec je ve své podstatě kulturní a sociální bytostí. *Kolektivní paměť* je tudíž konstruována na základě společně sdílených vzpomínek členů konkrétní sociální skupiny. Pro uchování společných vzpomínek je nezbytné umístit minulé události do konkrétních časoprostorových souvislostí v rámci sdílené kolektivní paměti, tj. aby jednotlivé *vzpomínky byly* v rámci paměti přesně *lokalizovány* a navázány na konkrétní místo, událost či osoby. Halbwachsova teorii tedy vysvětluje nejen *sociálně podmíněné fragmentované vzpomínání* ale rovněž *proces zapomínání*. Člen či členové dané sociální skupiny si dokáží uchovat vzpomínky pouze na ty minulé události, které je možné rekonstruovat v rámci referenčního rámce přítomnosti, tj. v rámci aktuálních společenských a kulturních podmínek. Události nesplňující tuto podmínku nejsou v kolektivní paměti příslušníků daných sociálních uskupení uchovávány (Novotný, 2007: 2).

Halbwachs rovněž rozlišuje pojmy *kolektivní paměť* a *historie* a tvrdí, že významy obou pojmů jsou protichůdné. Kolektivní paměť udržuje vlastní obraz skupiny, homogenní obraz, v němž jsou vymazány veškeré proměny struktury skupiny v průběhu času. *Kolektivní paměti* jsou zároveň odlišné a jejich prostřednictvím vystupuje na povrch svébytná historie různých skupin. Při vytváření *historie* je naopak kladen důraz na aspekt změny v průběhu dějinného procesu. Dějiny jsou umístěny do stejnorodého historického procesu a všem historickým faktům je přisuzován stejný význam. Tento rozdíl Halbwachs stručně shrnul tvrzením, že kolektivních pamětí je nespočet, zato dějiny jsou pouze jedny. Jelikož pojímá historii jako univerzální pojem, nepovažuje Halbwachs historii za typ paměti, jelikož nesouhlasí s existencí *univerzální paměti*. Kolektivní paměť je prožívané a skupinově specifické trvání, historie je umělý čas nacházející se mimo skutečnost. Minulé vzpomínky jsou udržovány v kolektivním povědomí skupiny, časová období, která již nemohou být obsažena v kolektivní paměti určitých skupin kvůli jejímu omezenému rozsahu, stávají se součástí dějin. Kromě historie Halbwachs dále vymezuje kolektivní paměť vůči pojmu *tradice*. Tradici definuje jako

objektivovanou formu vzpomínky a považuje ji ve skutečnosti za *deformaci vzpomínky* (Halbwach, 2009: 93-136).

Další autorem je Jan Assmann, německý egyptolog a religionista, v současnosti působí na universitě v Heidelbergu jako člen akademie věd a spolupracovník centra pro výzkum starověku. Je autorem pojmu *kulturní paměť* (http://www.uni-heidelberg.de/fakultaeten/philosophie/zaw/aegy/institut/assmann_cv.html).

Ve své práci věnované *obecné teorii paměti* při koncipování pojmu *kulturní paměti* v mnohém navazuje na Maurice Halbwachse a jeho pojem kolektivní paměti. Podobně jako on Assmann považuje vzpomínání za konkrétní proces, při kterém myšlenky pronikají do paměti v podobě určitých předmětů a dochází k propojení *abstraktního pojmu* a jeho *konkrétního obrazu*. Procesu pronikání idejí do povědomí lidí a jejich udržování v kolektivní paměti se věnoval i Halbwachs, jenž pro výsledek propojování abstraktních termínů a jejich reálného zpodobnění používá termín *vzpomínkové obrazy*. Shodným procesem se zabývá rovněž Assmann a v této souvislosti používá termín *vzpomínkové figury*. Pojmu *figura* Assmann využívá z důvodů jeho provázanosti jak se symbolickou tak s narativní rovinou, při čemž obě roviny má zároveň propojovat (Assmann, 2001: 38, 256).

Figury vzpomínání Assmann definuje na základě tří rysů. Jedním z rysů je *vztah k prostoru a času*. Uchování kolektivní paměti příslušníků sociální skupiny si žádá provázanost vzpomínek s kolektivně sdíleným prostorem a jejich zakotvenost v kolektivně prožívaném čase. Kolektivní vzpomínky jsou tudíž vždy časově a prostorově konkrétní. Ukotvenost vzpomínek v čase a v prostoru souvisí s již zmíněnou *lokalizací paměti*. S prostorem Assmann rovněž spojuje *svět věcí*, přesněji materiální prostředí. Prostor a materiální předměty získávají prostřednictvím vztahu, jenž k nim určité sociální společenství má, společenský význam. Sociálním významem nasycený prostor lze označit za *místo*. Dané místo má zároveň pro společenství symbolický význam, stává se centrem

uchovávání společných vzpomínek a upevňování skupinové příslušnosti. Vztah k místu je upevňován i v případě, že členové skupiny nemohou určitý prostor obývat, skrze symbolickou reprodukci příslušného místa, jako v případě některých posvátných míst ve Svaté zemi (Assmann, 2001: 39).

Druhým rysem je *vztah ke skupině*. Kolektivní paměť skupiny je spjata výlučně se členy početně omezené, živoucí skupiny, jež se vymezuje vůči ostatním skupinám. Jedinci, jež sdílí společné vzpomínky, se tudíž zároveň prezentují jako nositelé *specifického skupinového členství*. Sdílené vzpomínky na společnou minulost slouží k vytvoření a udržování jedinečného *obrazu skupiny* ve vědomí jejích členů. Tento obraz představuje skupinu jako silnou homogenní jednotku, dlouhodobě přetrvávající v čase, jejíž podstata a členství jsou exkluzivní. V obrazu skupiny se odráží všeobecný postoj skupinových členů. Dle Assmanna (39) je *sebeprezentace skupiny* významná pro posilování kolektivního vědomí, rozvoj činnosti skupiny v přítomnosti a dosahování společných cílů. Třetím rysem, který určuje specifičnost figur vzpomínání, je *rekonstruktivita*. Tento aspekt kolektivní paměti je spojen se vztahem ke skupině. Rekonstruktivitou je zamýšlena skutečnost, že kolektivní paměť neuchovává minulost v původní podobě, ale obsahuje pouze části minulé doby, jejichž obraz je možné vytvořit prostřednictvím současného referenčního rámce. Pojetí minulosti se tak neustále proměňuje na základě měnících se společenských rámců platných v přítomnosti. Dle Assmanna má *paměť dvojí funkci*, rekonstruuje minulost a zároveň ovlivňuje způsob vnímání přítomnosti a budoucnosti (Assmann, 2001: 39-42).

V mnoha ohledech se však Assmann vůči Halbwachsovi vymezuje, překračuje ho a ukazuje na nedostatky jeho díla. Jeho teorii kolektivní paměti považuje za sociopsychologicky orientovanou a odkazující pouze na silnou vazbu mezi skupinou a její pamětí. Vytýká Halbwachsovi pojmovou nepřesnost, nedostatečnou pozornost, jež by byla věnována

významu písma při konstituci kolektivní paměti a skutečnost, že se Halbwachs dle něho nepokouší nalézt paralely mezi svojí teorií a *teorií kultury*. Dle vlastních slov (44), jak uvádí ve své studii, se s Halbwachsem rozchází rovněž v názlehu na *pojmem tradice*. Assmann nachází mezi pamětí a tradicí možné souvislosti a přechody mezi pamětí a tradicí považuje za velmi pozvolné, častokrát i nezaznamenatelné. (Assmann, 2001: 44-45).

Své studie Assmann převážně věnuje *všeobecné teorii kultury*, zaměřuje se na *analýzu a srovnání kultur* historických, především *starověkých civilizací a mechanismus kulturního přenosu* ve smyslu přechodu od ústně sdělované vzpomínky po formální, písemně zachycenou vzpomínku. Pojem kolektivní paměti používá jako nadřazeného pojmu, jenž rozděluje na *komunikativní a kulturní paměť*. Kolektivní paměť dle něho funguje dvěma způsoby, v rámci *zakládající vzpomínky* vztahující se k počátkům existence lidských společností, a v rámci *biografické vzpomínky* spojené s nedávnou minulostí, obsahující vlastní zkušenosti konkrétních osob a vznikající na základě společenské komunikace. První druh vzpomínek lze obsáhnout pojmem kulturní paměť, druhý typ vzpomínek spadá pod pojem komunikativní paměť, přestože, jak uvádí, v případech konkrétních historických kultur se mohou oba typy pamětí propojovat. Kulturní paměť vzniká nastoleným aktem konstituce, je vázána na pevné body v minulosti dané společnosti a vykazuje *rysy posvátnosti*, nebo v jejím rámci dochází k přeměně skutečné historie na historii vzpomínanou, tedy v *mýtus*. Je důležitá pro udržení kolektivní sebeidentifikace, neboť každá skupina si vytváří vlastní identitu na základě vztahu ke svým dávným počátkům. Komunikativní paměť dle Assmanna je v současnosti předmětem bádání v rámci *orální historie* (Assmann, 2001: 48-49).

Kolektivní paměť vykazuje *polaritu*, při čemž oba vzpomínkové póly lze odlišit na úrovni časové dimenze a na sociologické úrovni v souvislosti se strukturací participace. Na úrovni času komunikativní paměť odpovídá

rovině *všedních dní* a kulturní paměť rovině *svátků*. Obě paměti se liší také v možnosti participace členů společnosti na sdílení a vytváření příslušné paměti. Na konstrukci komunikativní paměti se členové skupiny podílejí difúzně, všichni mají stejné právo ji sdílet prostřednictvím osvojení si jazyka skupiny a zapojováním se do každodenní konverzace. Kulturní paměť je oproti tomu sdílena diferencovaně. Má své specifické nositele, jež musí projít speciálním procesem přípravy, získat nezbytné vědomosti a absolvovat formální *obřad zasvěcení*. Kulturní paměť má pevně nastavené hranice z důvodů kontroly šíření vědomostí, jež je vyhrazeno sdílet pouze vybrané části skupiny. Vzhledem ke svému vědeckému zaměření se Assmann více zaměřuje na objasnění podstaty kulturní paměti. Skrze kulturní paměť je v různých typech společností šířen obsah vědění v povědomí členů skupiny. Toto vědění má význam pro udržení *kulturní identity*. Přestože toto vědění je primárně majetkem vybraných jedinců, je potřeba, aby ho ostatní příslušníci skupiny také sdíleli. Šíření specifického vědění v rámci celého skupiny probíhá u literárních společností prostřednictvím *písma*, v případě neliterárních kultur skrze *obřady a svátky* (Assmann, 2001: 50-51, 54). Druhem přenosu jsou rovněž *rituály*, společenské procesy zformované do podoby veřejné události, jež má formální pravidla, je vykonávána specializovanými jedinci a prostřednictvím nichž je navazováno a udržováno pouto mezi světem lidí a duchovním světem (Eriksen, 2008: 263).

Kulturní paměť poskytuje *životu* lidí *dvojrozměrný a dvojřadový charakter*. Svátky a obřady ustavují rytmický časový řád, v jehož rámci získávají svůj pravý smysl každodenní události. Assmann tak nevytváří striktní rozdíl mezi komunikativní a kulturní pamětí, mezi pamětí a tradicí, ale spíše ukazuje na možnost volného přecházení *žitých vzpomínek v institucionalizovanou paměť* (Assmann, 2001: 55, 60-61).

Dalším autorem, který se věnuje tématu *paměti, kolektivní a historické*, je francouzský historik Pierre Nora. Od roku 1977 působí Nora jako ředitel na *EHESS*, tedy na *L'école des hautes études en science*

sociales (škola vyšších studií v sociálních vědách). Od roku 2001 je zároveň členem Francouzské akademie. Zaměřuje se především na výzkum národní paměti Francouzů, vystavěné na vztahu k určitým místům a objektům, tedy k tzv. *místům paměti*. Společně s ostatními francouzskými historiky, filozofy a sociálními vědci publikoval mnoho stěžejních děl francouzských sociálních a historických věd (<http://www.academie-francaise.fr/les-immortels/pierre-nora?fauteuil=27&election=07-06-2001>).

Mezi výzkumníky, s nimiž Nora publikoval společné práce, patří také Jacques Le Goff či Emmanuel Le Roy Ladurie, představitelé tzv. školy *Annales*, tedy stoupenci nového historiograficky orientovaného směru rozvíjeného od 20. let 20. století nejprve na univerzitě ve Strasburgu vědci sdruženými kolem časopisu *Annales (Annales d'histoire économique et sociale)*. Později se centrum rozvíjejícího se hnutí přesunulo do Francie. Stoupenci školy *Annales* byli zastánci konceptu tzv. „totálních dějin“ a zaměřovali se na výzkumy sociálních, ekonomických a kulturních dějin různých částí světa. (Kolaja, 1989: 844).

Ve své studii Nora mluví o zrychlení historie, jež přinesla současná doba globalizace a masovosti. Tato doba má za následek odtržení společenské paměti od jejích nositelů, konec paměti, jež zajišťovala historii, identitu a přežití určité skupiny a narušení jednoty dějin a paměti. Tyto pojmy od sebe odlišuje. Paměť, ve shodě s Halbwachsem, považuje za živý obsah a smysl spjatý s konkrétní skupinou, jež je neustále zpřítomňovaná a je zároveň různorodá, dle mnohosti a rozmanitosti kulturních skupin. Oproti tomu historii popisuje jako nedokonalou obnovu minulosti, jež není spjata s konkrétními osobami, je universální a zároveň relativní. Popsaný proces Nora označuje jako vytržení historie z paměti a vznik tzv. *historie historie*, což je proces ve Francii spjatý s rozvojem *historiografie*. Historiografové se odklánějí od tradičního způsobu pěstování historie, tedy *historie jako paměti*, kdy se historikové snažili o upevňování a prohlubování kolektivní paměti. Historiografii Nora spojuje

s realizací *historie jakožto criticismu*. Nové pojetí historie kriticky zkoumá sama sebe a vymezuje se vůči svým prvkům, jež by mohly tvořit součást kolektivní paměti. Cílem této historie je zničit příslušnou společenskou paměť. Noví historici zkoumají mýty a tradice společnosti, jíž jsou součástí. Přestávají tak identifikovat sami sebe jako nositele této tradice a napomáhají k zániku identity příslušné skupiny (Nora, 2010: 39-44).

Kolektivní paměť Nora zasahuje do rámce posvátného prostoru, čímž následně poukazuje na další proces probíhající v postmoderní době především ve Francii, tedy na proces *desakralizace*. Její počátky zasazuje do 30. let 20. století, do období rozpadu spolenectví mezi státem a národem. Zánik této jednoty zároveň znamenal rozvoj nové společnosti, jejíž členové se identifikují spíše s budoucností než s minulostí. Historie jako paměť ztratila svoji vzdělávací společenskou funkci a místo ní byly vytvořeny dva vědecké proudy, proud historiografický, jehož příznivci podrobně reflektují dějiny, a proud čistě historický. Do časového přechodu mezi pamětí a historií, symbolizovaný vytvořením rozdílu mezi skutečnou pamětí a nepřímou pamětí, konceptualizovanou jako součást historie, zasazuje autor pojem *místa paměti* společně s *časem*, v němž tento druh míst vzniká. Vytrácení se žité paměti má za následek upínání se na přítomnost a kumulativní písemné zachycování veškerých soudobých událostí. V současné společnosti hraje významnou roli pojem *stopa* společně s uchováváním rozličných dokumentů, zaznamenáváním výpovědí jednotlivců a sepisováním osobních pamětí. Dochází tak postupně k *materializaci kultury* a k rozpadu jednotné paměti a její funkce. Tento trend dle autora vede k vytvoření kultu archivování a k nárůstu velkého množství archivů, ať veřejné či soukromé povahy. Archivování je vnímáno jako povinný moderní trend, v současné společnosti je to ovšem výraz nástupu nové, nepřímé, *historizované paměti*. Tento typ paměti není členům společnosti vlastní a její nastolení nutí všechny, jednotlivce i skupiny, uvědomovat si své individuální a kolektivní identity a rozpomínat se na vlastní dějiny. Rozšiřují se tak hranice historie jako vědy, neboť „historikem“ se stává téměř každý člen skupiny. Vzpomíná tedy, téměř

vylučně, již pouze jednotlivec, uskutečňuje se tak proces *psychologizace paměti a obecná paměť je proměňována v soukromou paměť* (Nora, 2010: 45-52). S konstrukcí paměti jako historie Nora spojuje ještě jeden dějinný proces, totiž přerušení pout s minulostí, kdy se lidé v globální sekularizované společnosti přestávají identifikovat skrze vazby ke svým předkům. Vnímání kontinuity a neoddělitelnosti minulosti od přítomnosti bylo nahrazeno procesem diskontinuity, kdy minulost a přítomnost se stávají zcela odlišnými nesouvisejícími pojmy. Oddělení od vlastní minulosti však zároveň přináší nejistotu a pocit vykořenění, jenž se zpětně promítá do přehnaného písemného zachycení veškerého obsahu prožívané přítomnosti, neboť není jasné, co z přítomného času by mohlo přejít v dějiny. Členové moderních společností si vytvářejí nový vztah k dějinám tím, že se pokoušejí uzurpovat si pro sebe části minulosti, na kterou však již nemají žádný nárok, snaží se pochopit vlastní podstatu na podkladu minulosti, se kterou však nemají již nic společného. Tato skutečnost paradoxně vede k tomu, že společnost zbavená vlastní identity se pokouší uchopit vlastní postatu historicky a historie se tak stává hlavní zájmou přítomnosti. Zároveň se mění i úloha historika v moderní společnosti, jenž dříve působil pouze jako zprostředkovatel minulých událostí současným členům skupiny. Moderní historik se prezentuje na základě osobního vztahu ke svému vědeckému předmětu, přičemž při objevování, obnovování či vytváření historie skupiny vychází z vlastního sociálního a kulturního základu a z osobního úhlu pohledu. Historik tedy nově vytváří historii společnosti, neustále ji zpřítomňuje a při své práci se opírá o předměty považované skupinou, jejíž je součástí, za tradiční, o věci tvořící obsah *národní paměti*. Stává se tak sám něčím, co Nora označuje jako *místa paměti* (Nora, 2010: 52-55).

Místa paměti jsou dle Nory relikty vznikající jako důsledek procesu *deritualizace světa* ve společenství procházejícím procesem změny, které je přetvářeno v moderní sekularizovanou společnost. Charakterizuje je jako objekty různé povahy, jež ale sdílí společný význam. Jsou projevem specifické identity společenství a sdílení této kolektivní identity ve

společnosti, jež prochází nivelizací a jejímiž členy mohou být pouze totožní jedinci. *Místa paměti* mají reflektovat kolektivní pocit marnosti nad ztrátou přirozené kolektivní paměti a vyžadují zvláštní druh pietní péče, neboť v opačném případě by vlivem nástupu paměti-historie rychle zanikla. Lze je definovat ambivalentním významem. Jedná se o místa zpola oficiální, zpola sentimentální, jež byla vytržena z přirozené paměti, kterou navíc již členové moderní společnosti nesdílejí, která však symbolicky stále odkazují na mizející společné vzpomínky a prostřednictvím nichž jsou současní lidé stále spjati se svými předky (Nora, 2010: 46-47). Náleží tedy do dvou řádů, nabývají však *trojího významu, materiálního, symbolického a funkčního*, přičemž všechny tři aspekty se projevují současně. K vytvoření míst paměti je zapotřebí existence *vůle k paměti*, neboť pokud vůle chybí, z *míst paměti* se stávají *místa dějin*. Zároveň zde však musí působit role času, musí se jednat o skutečná místa v prostoru, která však tvoří jakýsi hybrid. Podstatou existence míst paměti je zastavit čas, takováto místa však zároveň musí být schopna se neustále proměňovat, především sémanticky. Dva specifické druhy míst paměti, *události a historické knihy*, se liší od ostatních míst vztahujících se k paměti, neboť jsou to v pravém slova smyslu nástroje paměti v historii a je tedy možné je přesně vymežit. Do kategorie míst paměti lze zařadit pouze knihy, jež přetvářejí paměť, či jsou pedagogickými příručkami paměti. Ve francouzském prostředí, jak Nora uvádí, je takovýchto historických děl velmi málo, případně za místa paměti považuje díla obsahující otázky po společné paměti. Z historických událostí lze mezi místa paměti zařadit buď události, které byly retrospektivně ohodnoceny jako důležité historické předěly nebo ty události, které jsou dodatečně naplněny symbolickým významem a které již v době, kdy se odehrávají, fungují jako vzpomínka na sebe sama (Nora, 2010: 56-60).

Místa paměti lze hierarchicky klasifikovat, od konkrétních míst až po sofistikovaně vytvořená místa. Záleží přitom především na typu hlediska (materiální, funkční či symbolické), skrze něhož na posuzovaná místa

nahlížíme. Ze symbolického hlediska lze *místa paměti* rozlišit na *opanující* a *opanovaná*. První kategorie jsou místa oficiálně definovaná jako místa paměti, jež však nejsou členy skupiny spontánně prožívána. Druhá kategorie zahrnuje především místa útočištná, například místa lidových poutí, jež tvoří hlavní součást prožívané skupinové paměti. Tato a další typy klasifikace míst mají především odkazovat na existenci *nevědomé hierarchizované struktury kolektivní paměti*, kterou bychom se dle autora měli pokoušet učinit vědomou si sebe sama. Místa paměti jsou tedy vpravdě kategorií míst sama o sobě, vybočující z dějin a neuchopitelnou skrze nástroje tradiční historie. Odkazují pouze sama na sebe, lze je obsáhnout pouze empiricky, ale mají množství významů, přičemž tyto významy se mohou neustále proměňovat. Z těchto důvodů mohou být konceptualizována a vysvětlována pouze *kritickou historií*. Ve vyhoceném současném zájmu o místa paměti jako možného zdroje mizející kolektivní paměti spatřuje Nora důkaz postupného zániku *historie-paměti*. Na její uvolněné místo nastupuje nový typ historie, *historie sloužící jako náhražková představitost* (Nora, 2010: 61-63).

Norova studie o místech paměti, poprvé sepsána a vydána ve francouzštině v polovině 80. let minulého století, je doposud vydávána v nových edicích a recenzována. Jednu z recenzí sepsala Héléne Lipstadt, kulturní historička a antropoložka a rovněž členka Společnosti architektonických historiků. (<http://www.domresearchlab.com/profile/h%C3%A9l%C3%A8ne-lipstadt>). Lipstadt ve své studii recenzuje nejnovější vydání Norova díla publikované ve třech svazcích jako výběr z předchozích vydání Norovy publikace „Místa paměti“. Norův pojem „*lieux de mémoire*“ (*místa paměti*) je považován autorkou za nepřeložitelný a v původním znění tedy vstoupil nejen do terminologie francouzských historiků a nyní rovněž i historiků z Anglie. Tento pojem autorka považuje za nepostradatelný pro porozumění francouzské národní paměti a historie.

Lipstadt se snaží poukázat na význam Norova pojmu pro vědecké zaměření a činnost architektonických historiků, zvláště pak těch orientujících se na dějiny Francie. Autorka považuje obsah Norova konceptu, roli místa a prostoru v kolektivní paměti, za zcela zásadní pojem. Měl by se znovu stát hlavním tématem v rámci *architektonické historie*. Navzdory tomu v současnosti stále nelze prostřednictvím Norovy teorie „místa“ dostatečně vysvětlit vztah *architektury a paměti*. Svou prací Nora francouzským historikům předložil novou, široce pojatou *definici pojmu „místa“*, které pojímá jako určitou jednotku, bytost či entitu, jež může mít materiální i nemateriální charakter, a která se v průběhu času vlivem společné činnosti členů dané skupiny stane součástí symbolického dědictví paměti příslušného sociálního společenství (Lipstadt, 1999: 243).

Lipstadt ve své práci zmiňuje i jiné teoretiky paměti, jako původce veškerého učení o paměti určuje Halbwachse, podle něhož je kolektivní paměť prostorová, je součástí sociálního rámce skupiny a fixace skupiny k určitému prostoru vytváří z daného prostoru přenašeče skupinové tradice. Dle autorky se Nora shoduje s Halbwachsem v tvrzení, že jeho koncept je všeobecný a aplikovatelný i na jiné než francouzské prostředí. Závislost paměti na prostoru, jež předesílají ve svých pracích Halbwachs s Norou, se Lipstadt pokouší propojit s teoretickým a výzkumným zaměřením *architektonických historiků*. Dle její úvahy by vzhledem k závislosti paměti na prostoru měli architektoničtí historici brát v úvahu roli paměti při výzkumech zaměřených na vnímání funkce staveb. V opačném případě, pokud prostor závisí na paměti, měli by badatelé při výzkumech zaměřených na paměť více dbát na spolupráci s architektonickými historiky. Při hlubším studiu Norova díla a děl architektonických historiků Lipstadt nachází shody mezi oběma výzkumnými póly. Dle Lipstadt Nora, přestože primárně vnímá prostor v jeho symbolické funkci, uznává rovněž funkci prostoru jako fyzického místa. V své eseji z 1984 Nora prvotně vypráví o *komemorativních*, tedy vzpomínkových *místech*, jež nemají přesné hranice, ale mají především symbolický význam. Následně však v eseji přechází k popisu ke

konkrétním zeměpisným místům, jež mají přesně vymezené hranice a primárně praktickou funkci. Na druhou stranu architektonická místa, původně stavby bytostně spjaté s vymezeným fyzickým prostorem, mohou rovněž být zároveň *místy paměti* a mít další významy. Jako příklady takovýchto míst Lipstadt uvádí bojiště u Verdunu či zámek ve Versailles (Lipstadt, 1999: 244).

Propojenost výzkumných záměrů badatelů paměti a architektonických historiků dokládá Lipstadt i na příkladech děl jiných francouzských historiků. Dle autorky architektonický historik Armand Frémont ve svém díle nazvaném „Země“ připisuje konceptuálním pojmům rovněž významový a fyzický obsah. Michel Winock ve své studii o Janě z Arku přichází s tezí, že v moderní sekularizované době přetrvání symbolických konceptů častokrát závisí na jejich materializaci ve formě konkrétních objektů v prostoru (Lipstadt, 1999: 244). Na konci své recenze se autorka snaží poukázat na přínos Norova díla pro architektonické historiky. Nora ve svých pracích představuje obsahově rozsáhlou *symbolickou topografickou anatomii*, jež obsahuje topografické znaky mnohých míst, ale zároveň naznačuje, že zachování *stop* konkrétní *kolektivní paměti* nezávisí vždy pouze na zanesení těchto stop do konkrétního prostoru, přestože je častokrát s určitou kolektivní pamětí takto zacházeno. Podle Lipstadt architektoničtí historici rovněž oddělují od sebe nerozlišený, významově prázdný koncept prostoru a vymezenou konkrétní lokalizaci příslušné stavby. Jako příklad práce architektonického historika Lipstadt uvádí studii Jeana-Pierra Babelona, jež se pokoušel dát do souvislosti architektonickou a politickou historii staveb Tuilleries a Louvre. Poukazuje na skutečnost, že vzhled první ze staveb nezapadl do představ kolektivní paměti o podobě historických staveb a byl tudíž zbourán. Naopak Louvre svojí vnější podobou zapadl do dobové kolektivní představy o vzhledu významných historických staveb, tudíž byl veřejně prohlášen za pamětihodnost a stal se z něho následně jak palác, tak muzeum (Lipstadt, 1999: 245). Spolupráce architektonických historiků a historiků paměti zaměřená na interakci prostoru a místa společně

s pamětí je dle autorky užitečná rovněž po metodologické stránce. Pokud se totiž badatelé zaměří na zkoumání způsobů chápání a používání pojmu *míst paměti* v minulosti, může to napomoci odstranit nepřesnosti, jimiž byl pojem *paměti* v průběhu času nasycován, díky nimž byl tento koncept postupně vnímán spíše jako zvyky, návyky či pozdravy. Došlo tak k postupné proměně významu pojmu paměti, což je jeden z problémů, na který Nora výrazně upozorňuje. Základním stavebním kamenem je podle Helen Lipstadt *všeobecná znalost místa*, přičemž znalost tohoto druhu je důležitá rovněž v případě Norovy koncepce. Znalost míst, jak uvádí Lipstadt, výrazně přispěla k vytvoření tzv. „*paměti pomníků*“, jež postupně převládla nad oficiální pamětí a přispěla, pomocí zakládání historických muzeí a podobných institucí, ke konstrukci tzv. „*historické paměti*“. Nora se domníval, že reorientace vědeckého a veřejného zájmu musí být alespoň částečně podmíněna vnějšími podmínkami. Doufal, že jeho pojem *místa (lieux)* nebude chápán pouze jako objektivní kategorie. Jeho úmysl vycházel z jeho osobního postoje, kdy se veřejně stavěl proti instrumentalizaci a popularizaci *pojmu místa* v době, kdy francouzské vědecké a veřejné prostředí bylo pohlceno významem a aplikací konceptů *patrimoine a dědictví*. Přestože Norova historiografická práce obsahuje mnohé nedostatky, její historický význam je nezpochybnitelný. Dílo *Místa paměti* je zapsáno do historie, v jehož rámci se Nora vyjadřuje k nemožnosti konstrukce *národní paměti* v současném francouzském prostředí, na základě čehož lze dle Lipstadt jeho dílo považovat za *místo paměti* samo o sobě. Norův koncept míst paměti může být také využíván *architektonickými historiky*, přičemž takováto aplikace zmiňovaného konceptu může být nápomocna k pochopení skutečnosti, že při seznamování se se znalostí míst a při rozpoznávání míst paměti hraje svoji nezastupitelnou roli jak tělesnost fyzických míst, tak ztělesnění abstraktních prostorů (Lipstadt, 1999: 245).

3.2 Kolektivní identita

Další teoretický koncept, který používám ve své práci, je pojem *kolektivní identity*. V této souvislosti primárně využívám teorii Richarda Jenkinse a jeho významné studie zaměřené na koncept *sociální identity*. Jenkins je povoláním sociolog, jež se v minulosti vědecky pohyboval rovněž v oblasti sociální antropologie. V současné době působí jako profesor sociologie na univerzitě v Sheffieldu (<https://www.sheffield.ac.uk/socstudies/staff/staff-profiles/jenkins>).

Jenkins ve své práci představuje *sociálně konstruktivistické pojetí* konceptu *sociální identity*. Pojem identity chápe ve dvojitým smyslu, buď jako pojem zahrnující absolutní totožnost dvou či více jedinců nebo naopak koncept vyjadřující úplnou odlišnost jedinců (Jenkins, 2008: 15-16). Pro Jenkinse jako sociálního konstruktivistu identita není jednoznačný fakt, který existuje přirozeně sám od sebe. Naopak identita musí být neustále projednávána a vytvářena příslušnou sociální skupinou. Proces vytváření a znovuoobnovování sociální identity Jenkins označuje pojmem *stávání se (becoming)* (Jenkins, 2008: 7-8). Skupinové identity musí neustále být vyjednávané, jejich existence je totiž nestálá a dočasná kvůli vnějším změnám, jimž jsou lidé v průběhu života vystaveni. Ve svých studiích Jenkins pojímá koncept identity výhradně jako koncept sociální identity, sdílenou určitým množstvím jedinců mající společné obecné znaky. Dle Jenkinse (4-5) lze každou identitu považovat v jistém smyslu za sociální. Vzhledem k dvojitému způsobu chápání identity však lze uvažovat o existenci *individuální a kolektivní identity*. Individuální identitu Jenkins definuje jako vztahující se k jednotlivcům a zdůrazňující individuální rozdíly. Oproti tomu kolektivní identitu sdílí příslušníci širšího sociálního celku, kteří si tak uvědomí svoji vzájemnou podobnost (16-17).

Jako sociální konstruktivista však uznává existenci *primárních identit*, tedy množství specifických identit, jež člověk získává v průběhu rané socializace. Tento druh identit je rezistentnější vůči změnám a

vlivům působícím na jedince v průběhu jejich dospělosti. Mezi primární identity Jenkins řadí vnímání vlastní osoby, příslušnost k jisté rase a k určitému pohlaví, v jistých případech lze za primární identity považovat rovněž příslušnost k etnické či příbuzenské skupině (Jenkins, 2008: 10-11). K utváření identity dochází skrze proces *identifikace*. Tento proces definuje jako systematické vytvoření a zdůrazňování vztahů podobnosti a odlišnosti existující mezi jednotlivci, kolektivitami a navzájem mezi jednotlivci a kolektivitami. *Principy stejnosti a jinakosti* jsou základními principy identifikace probíhající současně a určující tak dynamičnost procesu identifikace (Jenkins, 2008: 18).

Jedinci vykazující příslušné shodné rysy sdílí určitou formu *kolektivity*, jež definuje kolektivní identitu dané skupiny jedinců. K veřejnému přihlášení se ke specifické symbolicky sdílené kolektivní identitě dochází při kontaktu s jedinci sdílejícími jinou kolektivní identitu, obvykle v konfliktních situacích, kdy dochází ke zdůrazňování základního antropologického rozdělení na „*my*“ a „*oni*“. Podobné znaky jedinců, nositelů jedné kolektivní identity však zároveň nevylučují výskyt dočasných protichůdných procesů probíhající uvnitř skupiny (Pelcová, 2014: 9).

Zatímco *reflexivní sebeidentifikaci* považuje Jenkins za obecnou vlastnost všech lidských bytostí, proces kategorizace spojený s podrobením *vnitřní sebeidentifikace* všudypřítomné anonymitě považuje za prvek moderní doby. Polemizuje přitom s úvahou Maxe Webera, že moderní racionální doba častokrát uvěznuje jedince uvnitř sebe samých. Na soudobé ohrožení sebeidentifikace jedinců Jenkins reaguje tvrzením, že lidské bytosti obdařené schopností socializace a uvědoměním si sebe sama jako samostatné entity budou vždy potřebovat prostor a možnost pro vlastní sebeidentifikaci. Mimo to schopnost sebeidentifikace s vlastní osobou a určitou sociální skupinou má význam odporu proti rutinizaci a kategorizaci každodenního života členů soudobých společností (Jenkins, 2008: 201, 205-206).

Dalším autorem zabývajícím se kolektivní identitou, je český etnolog Petr Lozoviuk. Ve své studii, v níž pohlíží na kolektivní identitu z hlediska etnicity, vychází z předpokladu, že kolektivní identita se projevuje společně sdílenými představami a zájmy. Hlavní myšlenka studie je vystavěna na předpokladu, že etnicita je pouze jednou z mnohých forem kolektivní identity, přestože v současnosti se zdá, že kolektivní identita má automaticky etnický podtext. Jak Lozoviuk uvádí, nejprve došlo k „objevu“ *etnicity*, až následně se z etnicity stal hlavní princip určující sociální organizaci moderních společností. Hlavním konceptem, jež používá, je *etnická indiference*. Takto označované skupiny ještě neprošly procesem *etnizace*, jež ustanovuje danou skupinu jakožto etnikum. V rámci takovýchto skupin etnicita není hlavním konstituujícím skupinovým principem a skupina tak z *etického pohledu*, pohledu zvnějšku, neodpovídá současným standardům. V případě etnicky nevyhraněných skupin nastávají různé komplikace v rámci oficiálního uchopení skupiny, například při stanovení počtu členů nebo při snaze definovat skupinu obecně uznanými kategoriemi státu či národa. K definování kolektivní identity jako identity etnické dochází až v důsledku tzv. „*etnické díkce*“, k níž dochází při kontaktu nevyhraněného společenství s etnicky vymezenými skupinami v blízkém okolí. Následný proces *etnizace* je obvykle veden představiteli dané etnicky indiferentní skupiny a má posloužit k proměně existujícího komunikačního prostředí uvnitř skupiny. Procesy nastolení vnější i vnitřní etnické hranice dle Lozoviuka v rámci Evropy průběžně probíhají na středovýchodně a východě (Lozoviuk, 2005: 162-176).

Pokusy o etnické definování etnicky indiferentních, převážně nativních společností, probíhaly v antropologii již v období kolonialismu a pokračovaly po celé 20. století. Lokální neetnicky strukturované společenské prostředí sloužilo jako nástroj politického prosazení „*národní identity*“ dominantní skupiny. Antropologický pohled na takovéto společnosti se začal postupně měnit v průběhu 50. a zvláště 60. let minulého století v rámci kritického přehodnocení vlastní provozované

badatelské praxe. Za cíl etnických analytických výzkumů bylo tehdy přijato uchopení neznámé reality z pohledu aktérů studovaných společenství a metodickým pravidlem se stal tzv. „*native point of view*“. Je třeba však třeba podotknout, že dle Lozoviuka (182) etnicky indiferentní skupinou byla původně každá skupina, jež se v současnosti považuje za etnickou. Na příkladu českého prostředí ukazuje, že prosazení české identity na území českého státu bylo komplikované a český nacionalismus byl několikrát ostře konfrontován s jinými typy *nacionalismů*. Zároveň uvádí, že v minulosti ani nyní nejsou v rámci českého státu etnicky indiferentní skupiny oficiálně uznané. V současném českém vědeckém prostředí je etnicita pojímána buď z *hlediska „objektivních“ kritérií*, tedy především mateřského jazyka, nebo ze „*situacionalistického*“ *hlediska* beroucího v úvahu volbu konkrétní národnosti. Kolektivní identita je zde pojímána automaticky v etnickém duchu a postoje jednotlivců často slouží jako nástroj pro potřeby „národních zájmů“. Pokusy o nacionalistické „předefinování“ etnicky indiferentních skupin na základě etnicko-jazykového pravidla probíhaly na českém území v hojné míře a dotýkaly se i neteritoriálně vymezených společenství majících nejasný skupinový status. V minulosti se s takovými politicko-nacionálními postupy museli vyrovnávat zvláště Židé žijící v českém státě, v současné době se do podobné situace dostávají Romové (Lozoviuk, 2005: 177-188).

Jak Lozoviuk (189) uvádí, v českém prostředí již vzniklo mnoho studií zachycující vzorce kolektivních identit československých Romů z *emické*, tedy vlastní, *perspektivy*. Zde Lozoviuk zmiňuje například studie Marka Jakoubka a Tomáše Hirta, podle nichž je v případě Romů primární referenční kolektivitou *příbuzenská skupina*. Mezi příbuzenskými jednotkami navíc existují rozdíly z hlediska statusu, rituální ne/čistoty a sub-etnicity (Hirt, Jakoubek, 2003: 61). Pro analýzu českého socialistického pohledu na romské obyvatelstvo Lozoviuk využívá studii Ústavu ČSAV ze 70. let minulého století, jejímž cílem bylo shrnout dosavadní poznání ohledně studia Romů v ČSSR. Výsledky studie dle Lozoviuka představují v českém prostředí zakořeněné a stále platné

přesvědčení o existenci *jednotné romské etnicity* vyznačující se specifickou jinakostí, tedy zaostalostí, již je třeba vymýtit. Vzhledem k jejich zaostalosti jim rovněž byla upírána menšinová práva. Dalším navrženým řešením překonání jejich sociální zaostalosti bylo posilování *etno-nacionální romské emancipace*, k čemuž začalo docházet až po Sametové revoluci. Představa české neromské populace o stejnorodosti romské kolektivní identity vyústila po roce 1989 ve dvojí tlak na romské obyvatelstvo. Romové byli vystaveni situaci buď se plně asimilovat skrze integraci do neromské části populace nebo se veřejně přihlásit k etnicky formulované romské kolektivní identitě. Podstatné však je, jak Lozoviuk uvádí, že přístup Čechů k etnicky indiferentním skupinám odráží vnímání vlastní etnicky definované kolektivní identity většinovou částí české populace. Češi považují etnicitu za primární společensko-organizační princip a atribut češství je pro ně silně exkluzivní. *Etnicky formovaná česká kolektivní identita* je stále výrazný politický instrument. Skrze vlastní způsob konstituování kolektivní identity Češi pohlížejí na identity ostatních skupin a neusilují o pochopení podstaty jinakosti těchto skupin. Antropologická distinkce „*my*“ a „*oni*“ tak v tomto případě nabývá konkrétní podoby (Lozoviuk, 2005: 189-192).

4 METODOLOGIE

4.1 Výběr informátorů

Jako vhodný způsob výběru informátorů a konstrukce jejich vzorku jsem ve své práci použila nepravidelnostní typ výběru, jenž upřednostňuje určité členy populace při rozhodování o jejich účasti na výzkumu vzhledem k jejich osobním charakteristikám před ostatními členy, kteří požadované osobnostní prvky nemají (Toušek, 2012: 53). Při vyhledávání informátorů jsem využívala variantu výběru označovanou jako *sněhová koule (snowball)*. Sněhová koule je jeden z nejčastěji používaných a pro potřeby antropologického výzkumu rovněž nejvhodnější způsob výběru vhodných informátorů. Podstata metody sněhové koule spočívá ve skutečnosti, že počátek výzkumu je obvykle vystavěn na jedné osobě, na niž má výzkumník kontakt. Další informátoři jsou postupně zahrnováni do výzkumu z řad osob, jež prvotní respondent zná, tedy z řad jeho rodiny, přátel, kolegů či známých, prostřednictvím doporučení či kontaktů na osoby, jež hlavní informátor výzkumníkovi poskytne. Nevýhodou metody sněhové koule je vysoká pravděpodobnost zkreslení získaných dat, neboť takto získaní jedinci obvykle obývají stejné omezené sociální prostředí, prezentují se specifickým jednáním a sdílí zvláštní významy, jež nemusí být typické pro celou zkoumanou populaci (Toušek, 2012: 58-59). O výběru informátorů pomocí *sněhové koule* se zmiňuje i Bernard, který ji označuje jako metodu vytváření postupného řetězce informátorů. *Snowball* metodu považuje za vhodný způsob získávání informátorů v rámci početně omezených, stigmatizovaných a sociálně vyloučených skupin. Ohledně praktikování sněhové koule se oba autoři, Bernard i Toušek, shodují na získávání hlavního informátora, prostřednictvím něhož se etnograf dostává k dalším informátorům, dělá s nimi rozhovory a pokračuje ve výzkumu, dokud nedosáhne saturace dat. Tato metoda je dle Bernarda lépe využitelná v rámci rozsáhlých populací, v nichž mají hlavní informátoři vytvořeny rozsáhlé sociální sítě, z nichž mohou pro antropologa vybírat další informátory. V případě aplikace

sněhové koule v rámci velké populace však výzkumník těžko získává reprezentativní vzorek informátorů z řad studované skupiny. Tento záměr lze naopak dobře splnit v případě malých populací jedinců (Bernard, 2006: 192-193). Dle mého soudu byla v případě mnou studované skupiny metoda snowballu použita smysluplně, neboť skupina sokolských pamětníků je značně početně omezená a stojí na okraji většinového společenského zájmu.

4.2 Použité metody

Při uskutečňování kvalitativního výzkumu jsem jako hlavní metodologický přístup využívala metodu polostrukturovaných rozhovorů. Uskutečnění polostrukturovaných rozhovorů vyžaduje *průvodce rozhovorem*, tedy jakýsi připravený scénář. V průběhu rozhovorů výzkumník pokládá otevřené otázky, aby mohli informátoři dostatečně prezentovat své odpovědi a vyjádřit vlastní názory a postoje k jednotlivým tématům. Polostrukturované rozhovory jsou nejčastějším typem dotazování používaným v antropologii. Využitím této metody dává výzkumník informátorovi najevo, že má přesně vymezený směr a stanovený cíl rozhovoru, zároveň však umožňuje informátorovi aktivně ovlivňovat jeho průběh. Prostřednictvím tohoto druhu rozhovorů lze rovněž získat spolehlivá komparativní data (Bernard, 2006: 210-212). Osnovu rozhovoru obsahující výzkumné okruhy a otázky jsem si před prováděním rozhovorů připravila a jejich ukázka je přiložena v sekci přílohy. Vzhledem k nedostatečným časovým možnostem některých informátorů a provizorním podmínkám, jež byly k dispozici pro uskutečnění určitých rozhovorů, jsem při provádění dotazování několikrát probírala témata v přeházeném pořadí, některé okruhy otázek zjednodušovala a konkrétní otázky vynechávala.

Při aplikaci metody polostrukturovaných rozhovorů výzkumník prostřednictvím *osnovy rozhovoru* získává méně komplexní data, kterých je ovšem velké množství. Průběh polostrukturovaného rozhovoru nelze

předpovědět, neboť ne vždy se rozhovor odvíjí dle struktury připravené osnovy, což mohu na základě vlastní zkušenosti potvrdit. Skrze vytváření osnovy se výzkumník může logicky a systematicky zamyslet nad objektem svého výzkumu, výzkumnými cíli a způsobem dotazování (Toušek, 2012: 63-68).

Guest (2006: 64-65) ve své studii uvádí, že je potřeba provést alespoň šest rozhovorů s informátory splňujícími stanovená kritéria, aby mohlo dojít k *teoretické saturaci*, tj. k získání maximálního počtu dat spadajících do konkrétní výzkumné kategorie. Takováto kategorie je již obsahově nasycena a přechází se k produkci dat tvořících součást jiné kategorie. Při uskutečňování vlastního výzkumu jsem provedla celkem deset rozhovorů s dlouholetými sokoly. Přestože mezi informátory existují věkové rozdíly a jedná se o příslušníky tří sokolských jednot, většina z nich v těchto bodech vykazuje relativní shodu, tudíž si myslím, že počet informátorů je pro dosažení saturace dat v mém případě dostačující.

Skladba osnovy by měla dle některých směřovat od jednoduchých počátečních otázek k otázkám náročnějším, aby informátor měl čas si na roli dotazovaného zvyknout, při čemž citlivé otázky a vlastní informátorovy dotazy by měly být probírány až ke konci dotazování. Myslím, že struktura mnou připraveného výzkumného scénáře tento požadavek splňuje. Pro účely šetření je vhodné, aby rozhovory probíhaly individuálně za podmínek, kdy jsou výzkumník s informátorem o samotě. Přítomnost *třetí osoby*, zvláště pokud má informátor s touto osobou úzké vazby, může dle některých autorů mít nežádoucí vliv na výpovědi dotazovaných osob (Bernard, 2006: 242-243). Přiznávám, že v případě tří informátorek, které jsou přítelkyněmi hlavní pražské informátorky, se mi nepodařilo toto kritérium splnit, a již v průběhu rozhovorů byl vliv hlavní informátorky na ostatní dotazované sokolky patrný. Toušek ve své studii dále zmiňuje přínos využití *přímých a nepřímých otázek* v průběhu dotazování. Prostřednictvím přímých otázek se lze ptát na konkrétní věci a lze na ně odpovědět jedním slovem, případně ano či ne. Nepřímé otázky jsou

celkově obecnější a jejich zodpovězení vyžaduje rozvíjet celé věty. (Toušek, 2012: 68-69). V průběhu rozhovorů jsem aplikovala oba typy otázek, většina pokládaných dotazů však měla charakter nepřímých otázek.

V rámci výzkumu byl rovněž proveden *probing* neboli *sondování*. Podstatou *probingu* je hlouběji prozkoumat příliš stručné a ploché odpovědi či odpovědi na citlivá a špatně uchopitelná témata. Toušek ve své eseji uvádí jednu z *typologizací probingu*, již využívá i Bernard, a která zahrnuje šest typů *sondování*. Při uskutečňování svých rozhovorů jsem z této typologie využívala *sondování ozvěnou (echo probing)*, kdy výzkumník opakuje část výpovědi, kterou mu předtím informátor poskytl, čímž chce vyjádřit svůj zájem o respondentovu odpověď a podpořit ho, aby dále spolupracoval. Dále jsem využívala *rozvíjející sondování (tell-me-more probing)*, nejuniverzálnější a nejčastěji používaný typ *sondování*, v jehož průběhu tazatel používá tázací věty jako reakce na odpovědi informátora. Pokusila jsem se rovněž aplikovat *direktivní sondování (probing by leading)*, tedy způsob *sondování*, při němž tazatel konfrontuje odpovědi informátora s vlastním míněním či s výpověďmi jiných respondentů, čímž ho podporuje, aby vlastní výpověď podrobněji vysvětlil. (Toušek, 2012: 70-72). Moje domněnka byla taková, že využití tohoto typu *probingu* mi může pomoci lépe pochopit jednotlivé odpovědi, neboť prostřednictvím *sondování* budou informátoři schopni dostatečně vysvětlit své názory na probíraná témata. Bohužel, informátoři na můj záměr nepřistoupili, nechápali, proč dle jejich soudu jasné odpovědi vyvracím a hlouběji rozebírám a průběh rozhovoru tím byl naopak často komplikován.

Jako další výzkumnou metodu jsem zvolila metodu *zúčastněného pozorování*. Tento typ *pozorování* je možné použít v případě, že o zkoumaném jevu ještě neexistuje dostatek záznamů, za situace, že členové a nečlenové určité skupiny sdílejí výrazně odlišné pohledy na zaměřený jev nebo jestliže faktor, o němž se výzkumník zajímá, není přístupný pohledu osob nepatřících do sledované skupiny. Aplikací této

metody lze odhalit události probíhající v rámci pozorované jednotky, účastníky těchto událostí, či místo, čas a průběh konkrétních situací. (Hendl, 2005: 193). Základem úspěchu metody je schopnost výzkumníka stát se plnohodnotnou součástí určité specifické skupiny, aby se členové této skupiny v jeho přítomnosti chovali přirozeně a on mohl zaznamenávat důležité informace o jejich životech. Z hlediska skupinové specifičnosti jsem považovala za vhodné pro ověření a doplnění dat využít metody *zúčastněného pozorování*. Pamětníci Sokola jsou početně omezenou, poměrně homogenní skupinou, jejíž sociální význam je představiteli české společnosti značně nedoceněn. Členové této skupiny se zároveň vyznačují sdílením charakteristických kolektivních idejí, hodnot a způsobů jednání.

Zúčastněné pozorování lze v rámci *sociálních věd* považovat za skutečně vědeckou metodu a *data* získaná prostřednictvím jejího využití za zcela *validní*. Skrze *zúčastněné pozorování* lze získávat různé druhy dat ze všech oblastí kulturního života studovaného společenství. Touto metodou se zmírňuje *problém reaktivity*, kdy se lidé začínají chovat nepřirozeně, zjistí-li, že jsou studováni (Bernard, 2006: 355). Tento aspekt se mého výzkumu příliš netýkal. Pozorování jsem prováděla v průběhu schůze členů rokycanské jednoty. Účastníci schůze, jež se všichni navzájem znali, mou přítomnost ihned zaregistrovali. Na druhou stranu musím říct, že přestože záhy zjistili důvod mé účasti, chovali se po celou dobu přirozeně a moji přítomnost příliš nerozebírali. Když zjistili, že jsem bývalá sokolka, začali se někteří z nich ke mně chovat zcela spontánně, jako bych stále byla členkou jejich jednoty. Ohledně metody *zúčastněného pozorování* je třeba dále uvést, že její využití napomáhá etnografovi intuitivně pochopit *kulturní vzory* sdílené pozorovanými jedinci a umožňuje mu ocenit význam jeho dat získaných z případných rozhovorů se členy skupiny. Na základě uskutečněného pozorování s tímto tvrzením souhlasím. Moje účast na členské schůzi přispěla k potvrzení validity některých dat získaných z rozhovorů, týkajících se sokolské kolektivní

identity, preferovaných morálních a sociální postojů a pořádaných sokolských akcí.

Zároveň existuje mnoho problémů, jež nelze objasnit jinak než metodou zúčastněného pozorování. Jedná se většinou o situace, kam nezasvěcené osoby nemají volný přístup. Z hlediska probíhajícího šetření, pronikání do mechanismu fungování skupiny ve zvláštních situacích a testování vlastních hypotéz je výhodnější získat povolení účastnit se takovýchto specifických situací jako *přiznaný zúčastněný pozorovatel*. (Bernard, 2006: 354-356). V případě mého výzkumu bylo vystupování jako přiznaný pozorovatel jedinou možností, jak vůbec zúčastněné pozorování provést, neboť schůzí jednoty se mohou účastnit pouze starosta a vybraní cvičitelé, obvykle cvičitelé nejvyšších stupňů. Moje pozorování tedy probíhalo s vědomím některých členům skupiny, svoji účast jsem si musela dopředu domluvit s jednou z účastnic schůze, cvičitelkou a mojí rokycanskou informátorkou. Zároveň s mojí přítomností na schůzi musel souhlasit starosta rokycanské sokolské jednoty.

Provádění *etnografických výzkumů* vyžaduje po výzkumníkovi schopnost získávat si přízeň studovaných lidí a vytvářet v jejich očích pozitivní obraz sama sebe nezbytný k rozvíjení etnografické činnosti. Tato podmínka úspěšného pozorování může zároveň být zdrojem *etického dilematu*. V některých případech je nezbytné manipulovat s informacemi o statusu výzkumníka, důvodu jeho pobytu, účelu získávání dat a způsobu jejich následného využití. Etnograf je nucen jednat tímto způsobem, aby získal vstup do nepřístupných oblastí zkoumané kultury ovládané navenek skrytými, obvykle antagonistickými vztahy, a mohl tak splnit účel svého výzkumu (Bernard, 2006: 369-370). Tento problém jsem nemusela řešit, o mém záměru uskutečnit pozorování jako součást výzkumu pro účely mé diplomové práce věděli jak starosta, tak moje hlavní informátorka. Kromě toho se mě přítomní sokolové, moji bývalí cvičitelé, dotazovali na příčiny mé náhlé participace na akci jednoty.

Ve své práci Bernard společně s dalšími autory popisuje průběh provádění zúčastněného pozorování, jež rozděluje do sedmi fází. Tyto fáze zahrnují proces klasického zúčastněného pozorování, během něhož by měl etnograf strávit jako člen studované skupiny celý rok, aby zaznamenal veškeré procesy a události probíhající v rámci skupiny v průběhu celého roku. Během dlouhého pobytu se rovněž vyvíjí a proměňuje vztah etnografa k příslušníkům dané skupiny. Mnou uskutečněné „zúčastněné pozorování“ nelze příliš s klasickým zúčastněným pozorováním srovnávat, tudíž ani Bernardem popisované fáze pozorování nelze plnohodnotně využít pro můj výzkum. Z částí Bernardova popisu zúčastněného pozorování mohu vybrat dvě, osobní odpovědnost za ochranu získaných dat a identity informátorů a konstrukce, v mém případě spíše rekonstrukce, přátelských vazeb s informátory, cvičiteli, jež mě znají ještě z doby, když jsem v dětství navštěvovala rokycanskou sokolskou jednotu.

4.3 Charakteristika informátorů

Mým záměrem bylo uskutečnit rozhovory s dlouholetými členy sokolské organizace. Na počátku jsem získala kontakt na dvě dlouholeté sokolské členky, prostřednictvím nichž jsem vyhledávala další informátory z řad jejich sokolských přátel, spolupracovníků či cvičenců. Jedna ze sokolských pamětnic pocházejí z Prahy a je pacientkou mé tety, která provozuje soukromou zubařskou praxi. Další ze sokolek bydlí celý život v Plzni a je příbuznou osobou kolegy mých rodičů. Později jsem získala ještě kontakt na další informátorku, moji bývalou sokolskou cvičitelku, která mi pomáhala vytipovat sokolské informátory z řad rokycanských sokolů. Přestože jsem informátory získávala metodou *sněhové koule*, vybírala jsem potenciální respondenty tak, aby splňovali několik stanovených kritérií (Guest et al. 2006: 61). Ve výzkumném vzorku měli být rovnoměrně zastoupeni muži i ženy. Informátoři měli vykazovat shodné znaky ohledně věkové kategorie, místa současného bydliště a

členství v příslušné sokolské jednotě. V průběhu realizace výzkumu a uskutečňování rozhovorů však vyšlo najevo, že není možné, aby všichni respondenti splňovali veškeré stanovené předpoklady. Hlavním důvodem byla skutečnost, že pamětníků Sokola již mnoho nežije, což se ostatně potvrdilo i v průběhu uskutečňování mého výzkumu, kdy jedna z informátorek, s níž jsme se domlouvaly na rozhovoru, bohužel těsně před jeho provedením zemřela. Ostatní žijící sokolové jsou buď různě staří, bydlí v různých městech, většina z nich jsou ženy nebo byli v průběhu života členy několika sokolských jednot. Moji informátoři, kteří byli ochotní podělit se se mnou o své vzpomínky spojené se sokolským členstvím a aktivní sokolskou činností, tyto nedostatky výzkumného vzorku potvrzují, přestože určité homogenní znaky jako skupina vykazují. Jsem si vědoma toho, že rozdíly v osobních charakteristikách některých informátorů mohou mít vliv na relevantnost dat, jež se mi prostřednictvím rozhovorů podařilo získat.

Rozhovory jsem se snažila provádět s každým z informátorů zvlášť a bez přítomnosti ostatních informátorů. Původně byl každý rozhovor naplánován přibližně na hodinu čistého času, nakonec však byla délka rozhovorů přizpůsobována časovým možnostem jednotlivých informátorů, což znamená, že každý rozhovor trval různě dlouhou dobu. Průměrná délka rozhovorů se pohybovala kolem devadesáti minut. Rozhovory jsem si zaznamenávala na diktafon, s čímž informátoři poté, co jsem jim vysvětlil, za jakým účelem si rozhovory nahrávám, souhlasili. Snažila jsem se provádět jednotlivé rozhovory s každým informátorem zvlášť, o samotě a bez přítomnosti dalších osob. V případě několika pražských sokolek se však můj úmysl nepodařilo zrealizovat, jak jsem již uvedla výše, neboť rozhovory probíhaly v bytě jedné z informátorek, kam byly pozvány i další respondentky. Rozhovory byly uskutečněny buď v domácím prostředí sokolů, v kavárně či v kanceláři starosty příslušník sokolských jednot. Informátory jsem před začátkem rozhovoru ujistila, že jednotlivé výpovědi budou anonymní, a z jejich osobní údajů v práci použiji pouze jejich věk, pohlaví a příslušnost k určité sokolské jednotě. Někteří informátoři však

na této formě ochrany jejich osobní identity ani netrvali. Svůj slib jsem splnila, neboť jména v níže vložené tabulce jsou změněna.

TABULKA 1

Osobní charakteristiky informátorů

Jména informátorů	Věk	Sokolská jednota
Anna	81	T.J. Sokol Pražský
Doubravka	83	T.J. Sokol Pražský
Renata	75	T.J. Sokol Pražský
Lucie	83	T.J. Sokol Pražský
Josef	85	T.J. Sokol Pražský
Dagmar	82	T.J. Sokol Plzeň-Skvrňany
František	86	T.J. Sokol Plzeň 1
Ema	61	T.J. Sokol Rokycany
Danuše	70	T.J. Sokol Rokycany
Antonín	88	T.J. Sokol Plzeň 1

4.4 Analýza výzkumu

Při studování literatury o významu Sokola a sokolské ideologie jsem využívala pouze *sekundárních zdrojů*, tj. studií současných autorů popisujících historii a vývoj Sokola a ročenek vydaných samotnými jednotami u příležitosti výročí založení jednot, v nichž jsou uvedena data, události a jména spjatá s historií příslušných sokolských jednot. Tyto ročenky jsem získala od svých informátorů, členů těchto jednot, jež se v některých případech sami podíleli na jejich sepsání a vydání. Při výzkumu jsem však získávala tzv. *primární data*, tedy data vytvořená pouze pro účely mého výzkumu sokolských pamětníků (Toušek, 2012: 31).

Rozhovory jsem přepisovala pomocí programu NEWTON Dictate 4, softwaru sloužícího k převodu hlasu do textové podoby. Analýzu dat získaných z jednotlivých výpovědí jsem zpracovávala již bez použití softwarových programů. Data vztahující se k jednotlivým výzkumným okruhům a mající určitou výpovědní hodnotu byla označena „kódy“. V následující praktické části byly výsledky výzkumu, tedy označená data související s jednotlivými výzkumnými tématy, shrnuta a podložena

citacemi vybranými z výpovědí příslušných sokolských informátorů. Zároveň jsem se v praktické části pokusila o interpretaci dat skrze antropologické a sociologické teorie o kolektivní paměti a identitě, jež jsem představila v předchozí teoreticky zaměřené kapitole.

Vzhledem k faktu, že celý výzkum, jak výběr informátorů tak uskutečnění rozhovorů, jejich následný přepis, analýza a interpretace dat byl proveden jednou osobou, existuje vysoká pravděpodobnost zkreslenosti výsledků výzkumu. Vyšší validity získaných dat jsem se pokusila dosáhnout prostřednictvím *triangulace*, tedy kombinace výzkumných technik získávání dat (Toušek, 2012: 44). Vedle polostrukturovaných rozhovorů jsem v rámci výzkumu sokolů využila nestrukturované techniky zúčastněného pozorování, jehož průběh a výsledky jsem popsala v praktické části.

5 PRAKTICKÁ ČÁST

5.1 Rodinné zázemí, kontinuita sokolského členství

Většina respondentů vypověděla, že je k Sokolu přivedli jejich rodiče či prarodiče, kteří byli aktivními sokolskými cvičenci či cvičiteli. *„Maminka byla cvičitelka a tatínek normálně cvičenec Sokola A pak jsem se vdala do sokolské rodiny, kde tchán zůstal v koncentračním táboře. Takže to mě podpořilo ještě více.“* (Lucie, 83 let, T.J. Sokol Pražský). Ve výjimečném případě členství v Sokole souviselo s povoláním daného jedince, neboť otec jednoho z informátorů byl příslušníkem zahraničních legií. V případě další z informátorek byly faktory podmiňujícími její vstup do Sokola členství jejího bratra a spolužačky.

„...Rodiče byli vždycky sokolové. Do Sokola šli ještě zamlada, tatínek byl ruský legionář. Ty legie tradovaly v tom Rusku tu sokolskou myšlenku...“

František, 86 let, T.J. Sokol Plzeň I

„Můj bratr byl v Sokole, protože byl o 6 let starší. Toho už pouštěli, ale já byla malá holčička. Mě do Sokola nepouštěli. Já sama jsem v Sokole nebyla, až v roce 1945. Tam mě přivedla moje spolužačka..... A od té doby tam zůstávám.“

Doubravka, 83 let, T.J. Sokol Pražský

Informátoři chodící do Sokola ještě před válkou svorně vypovídali, že během prvního období zákazu Sokola v průběhu nacistické okupace nikam jinam cvičit nechodili. Po obnovení Sokola v roce 1945 se vzhledem k věku někteří z informátorů do Sokola navrátili a mladší informátoři jej teprve začali navštěvovat. Se zrušením sokolské organizace komunistickou stranou v roce 1948 a následně v roce 1968 se

však již zpovídání sokolové vypořádávali různě. Podstatná část z nich uvedla, že navštěvovala sokolovnu původní sokolské jednoty i v období, kdy byl Sokol zrušen, především v průběhu tzv. *normalizace*, přestože si uvědomovali, že se jedná o jiné tělovýchovné organizace než Sokol. Tito respondenti byli členy některých sportovních oddílů a do sokolovny chodili především z důvodu vykonávání pohybových aktivit. Většina se navíc i v této době stále považovala za Sokoly. Jako například respondentka uvádějící, že se nepřetržitě věnovala cvičení i v době zrušení Sokola, vysvětlovala své jednání nejen touhou po pohybu ale rovněž i symbolickým odkazem sokolské organizace, neboť dle svých slov stále chodila cvičit do Sokola. *„Celý život chodím do Sokola, kromě toho přerušení. V podstatě to přerušení bylo takové, že jsem zase chodil do sokolovny ve Štruncových sadech pořád tam vlastně byl lyžařský oddíl, který potom přešel do Spartaku. Ale do sokolovny ve Štruncových sadech jsme chodili pořád.“* (František, 86 let, T.J. Sokol Plzeň I).

„Já jsem vždycky chodila do Sokola, i když to ten Sokol vlastně nebyl...Ale my jsme pořád chodili do Sokola, chodilo se do sokolovny.“

Ema, 61 let, T.J. Rokycany

Část informátorů, především členové pražské sokolské jednoty, se nesmířila s vytvořením sjednocené tělovýchovy ani s opětovným zrušením Sokola v roce 1968. Tato skupina respondentů odmítla navštěvovat náhradní tělovýchovné jednoty existující za socialismu a byla buď členy samostatných sportovních klubů či se věnovala pohybu v rámci soukromých individuálních cvičení, případně necvičili. *„Potom ovšem přišel rok 1948 a do Sokola byli násilně včleněny ostatní organizace, ale hlavně se tam dostali příslušníci dělnických tělovýchovných jednot DTJ....Já jsem přestal mít takový zájem o tuhle frašku, byli tam lidé, kteří neměli se Sokolem nic společného, tak jsem v této době přestal tam chodit.... Za normalizace byl Sokol zakázán, takže jsme necvičili, až v roce 1989 byl opět obnoven“.* (Josef, 85 let, T.J. Sokol Pražský). Tito sokolové se vrátili do Sokola až po roce 1989 z různých důvodů, například díky

svým známým či spolužákům, jež byli členy Sokola a přizvali informátory, aby se rovněž podíleli na obnově sokolské organizace. Ukázalo se tedy, že vzpomínky sokolů na jejich sokolské působení jsou spojené s několika členstvími informátorů v různých skupinách, jak uvádí Halbwachs (Halbwachs, 2009: 60-65), v tomto případě s působením v převážně sokolských rodinách a udržováním celoživotních, přestože spíše neformálních, vztahů se společenstvím ostatních sokolů.

Z výpovědí téměř všech respondentů, především pak žen, vyplynulo, že se v rámci své vlastní rodiny rovněž pokoušeli šířit sokolské myšlenky a své děti, vnoučata či pravnoučata seznamovali a stále seznamují se sokolskými hodnotami a způsoby jednání. Za největší překážku v tomto snažení považují skutečnost, že v době, kdy vyrůstaly jejich děti, byl Sokol povětšinou zakázán a sokolské hnutí se veřejně nesmělo prosazovat. Jejich děti byly převážně členy sportovních oddílů různých sjednocených tělovýchovných organizací, provozovaly různé druhy sportů v rámci školního prostředí, či se věnovaly jiným volnočasovým aktivitám. Se sokolskými ideály tak byly seznamovány pouze v rámci rodiny a domácnosti v podobě získávání informací o životech svých rodinných sokolských předků formou vyprávění či přejímáním správných způsobů chování a jednání ve vztahu ke svému okolí. *„No, v podstatě za totáče se o Sokole moc nemluvilo, děti věděly, že jsem byl v Sokole,...a potom oni v podstatě chodily do Slavoje krasobruslit. V podstatě ty děti chodily už do jiné organizace, do Sokola už ne. A vnoučata ty už taky necvičí.“* (František, 86 let, T.J. Sokol Plzeň I).

Sami informátoři uvedli, že podstatu sokolské ideologie od nich jejich děti již plně nepřejaly a vliv sokolství na vnoučata či pravnoučata postupně stále více slábne. Tyto nejmladší generace buď provozují závodní sporty či se naopak pohybu nevěnují vůbec. *„V době, kdy vyrůstaly naše děti, byl Sokol zavřený. Vnoučata od dcery chodí na ten předškolní s maminkou, která tam s nimi nemusí cvičit.... Další vnoučata od syna chodí na nějaký tenis. ..Toto není sokolská rodina, nežijí těmi*

tradicemi.“ (Josef, 85 let, T.J. Sokol Pražský). Rovněž vztahy mezi vnoučaty informátorů a jejich vrstevníky, cvičenci ze Sokola, nejsou již tak pevné jako vztahy mezi informátory a jejich sokolskými přáteli. Přesto dodávají, že především morální hodnoty sokolství se jim podařilo přenést i na další generace. Z výroků informátorů rovněž vyplynulo, že vztah jejich dětí a vnoučat k Sokolu není zcela mrtvý. Zvláště u vnoučat se tento vztah projevuje částečně aktivně, pokud spolu s rodiči navštěvují různé úrovně cvičení, a ve větší míře pasivně, kdy se jako diváci zúčastňují sokolských akcí či slavností, čímž podporují informátory v rozvoji jejich sokolské činnosti.

„Určitě, ty sokolský ideály přenášeli rodiče na mě, já na děti. Bylo to problematické v tom, že to bylo v době, kdy se o Sokole moc mluvit nesmělo. Je pravda, že obě děti jsem k pohybovým aktivitám vedla.... Ale Sokol tehdy nebyl, takže se Sokolem neměly nic společného. Předávala jsem jim to,...že musí mluvit v mezích možností pravdu, že musí zachovávat tu morálku..., ale že jsou to de facto sokolské myšlenky, jsem nikdy neříkala....Moje vnoučata nejsou tak pohybově aktivní, jako byly moje děti. Morálku mají předanou, ale do Sokola nechodí.“

Anna, 81 let, T.J. Sokol Pražský

„Tak syna mám starýho, ten vůbec nezažil Sokol. Pochopitelně se o tom u nás hrozně moc mluvilo. Protože jeho dědeček zůstal v koncentračním táboře... Vnoučata nechodí cvičit, ale zúčastňují se všech akcí... Hrozně fanděj a syn mi pomáhá. U nás ten Sokol víceméně pořád je takovej živej.“

Lucie, 83 let, T.J. Sokol Pražský

5.2 Sebeidentifikace sokola, skupinová identifikace

V rámci tohoto tematického okruhu jsem se snažila zjistit, co si informátoři představují pod pojmem sokolské členství, a na základě jakých atributů tento typ členství definují. Snažila jsem se rovněž získat data vypovídající o názorech informátorů ohledně hlavního přínosu existence Sokola a rozvoje sokolské činnosti. Svoji poslední otázkou jsem se ptala na význam sokolské organizace v proměnách času, tedy na to, zda se dle informátorů význam Sokola v průběhu jejich života měnil vzhledem k historickým okolnostem. V odpovědích na dílčí téma věnované sokolské příslušnosti ukazovaly odpovědi jednotlivých osob na značnou shodu v názorech respondentů. Na otázku, co se jim vybaví, když se vysloví slovo Sokol a co pro ně znamená být sokolem, výpovědi velké části respondentů odkazovaly na atributy jako přátelství, rovnost, ochota pomoci, obětavost, dobrovolnost, morálka a silné kolektivní pouto. *„... tam člověk pozná takový úžasný a upřímný přátelství, ochotu pomoci, úžasnou disciplínu, ochotu podřídit se rozumným příkazům a rozumným pohybovým návykům.... Já bych zdůraznila hlavně tu morální čistotou, nebo to morální chování ve společnosti. Tak jak by mělo být.“* (Anna, 81 let, T.J. Sokol Pražský).

„Když se řekne Sokol, tak se mi vybaví bratrství, spolupráce, pomoc, obětavost, nezištnost, mravnost...Plus takovéto češství, oproti tomu německému, takové to vlastenectví, které usilovalo o obnovu českého jazyka.“

Josef, 85 let, T.J. Sokol Pražský

„Sokol, to je žádné pomlouvání, takový morální přínos, čestnost, přímé jednání, vlastenectví. Jenomže já mám takovej pocit, že to jsou věci, který by měl mít každý člověk.“

Doubravka, 83 let, T.J. Sokol Pražský

Několik respondentů z Prahy a z Plzně v souvislosti s odpovědí na tyto otázky uváděli pojem vlastenectví a další sokol z Plzně uvedl silný vztah ke sportu. Všechny tyto atributy, jež informátoři statusu sokolského činovníka připsali, zahrnuli do definice správného sokolského chování a jednání již Tyrš s Fügnerem při zakládání Sokola a vymezení hlavní sokolské myšlenky (Waldauf, 2007: 21-23). *„Ano, on to říkal už bratr Tyrš: „V zdravém těle zdravý duch“. Já jsem dlouho dobu působil jako vzdělavatel, i po revoluci, takže jsem měl v popisu práce šířit tyto sokolské myšlenky...Hlavně těm mladým, oni to prostě neznají, protože to neprožili...“* (Josef, 85 let, T.J. Sokol Pražský). Z výpovědí především pražských sokolů lze vyvodit, že informátoři se jako sokolové považují za víceméně homogenní skupinu se zvláštním významem a členstvím, sdílí společné vzpomínky, jež byly vytvářeny a udržovány členy skupiny i v nepříznivém období socialismu, byť v omezené míře a různými způsoby.

I toto udržování malých skupin vzpomínek v rámci omezeného počtu Sokolů však pravděpodobně napomohlo k přetrvání povědomí o kolektivní sokolské identitě a výrazně podpořilo sebe prezentaci sokolů jako skupiny po roce 1989 (Assmann, 2001: 38-40). Těmito procesy si vysvětlují odpovědi informátorů na otázku ohledně proměny významu Sokola a sokolství v průběhu jejich života. Informátoři v této souvislosti povětšinou vyzdvihovali schopnost rychlé několikanásobné obrody organizace a sokolského myšlenkového hnutí v průběhu 20. století společně s výrazným přínosem Sokola pro český stát v obdobích, jež byly pro národ nepříznivé. Značná část informátorů zmiňovala negativní vliv, jenž na existenci Sokola a vnímání významu organizace pohledem současné české veřejnosti vrhl komunistický režim a nucené vytvoření sjednocené tělovýchovy za socialismu. Téměř všichni zpovídání Sokolové se však shodli v pozitivním hodnocení rozvoje současné sokolské činnosti a původních sokolských ideálů, jež nastalo po dalším znovuzrození Sokola po Sametové revoluci. *„Já myslím, že Sokol to oslabilo, ta čtyřicetiletá díra, která tam byla, je znát...A ty lidi, jak vždycky říkali, že jsou spartakiády komunistický, bylo to, určitě to bylo zprofanovaný tou*

politikou. Ale vedli jim to lidi, kteří byli původem sokolové...Sokolům to nevadí, ti to vždycky dělali ve svém volném čase... Potom v tom roce 1990, ten Sokol díky těmhle lidem, těm sokolům, najednou hrozně rychle ožil a navázal na tu svoji historii...“ (Ema, 61 let, T.J. Sokol Rokycany).

5.3 Sokolské cvičení, cvičitelská činnost

Odpovědi informátorů na otázky zaměřené na podobu sokolského cvičení v období jejich dětství a mládí, na průběh a strukturu cvičebních hodin, či na pravidla, dle nichž byla cvičení v Sokole organizována, se lišily v závislosti na tom, členy jakého oddílu informátoři byly a jaký druh sportu a pohybu vykonávali. Jak z jednotlivých výpovědí vyplynulo, průběh sportovních hodin byl diametrálně odlišný od průběhu cvičebních hodin zaměřených na rozvoj všestrannosti. V současné době je navíc druh praktikovaných pohybových aktivit podmíněn věkem informátorů, téměř všichni stále cvičí, ale věnují se všestrannému kondičnímu cvičení, tedy typu cvičení určeného pro seniory. Přesto, jak informátoři uvedli, v průběhu jejich sokolského života měla cvičení vždy pravidelnou strukturu a přesně definované části a pravidla, na jejichž základě je průběh cvičení vystavěn i v současnosti. Sokolská cvičení bývala dle respondentů vždy zahájena nástupem, při němž se cvičenci se cvičitelem pozdravily tradičním sokolským pozdravem „Nazdar!“. Následovala rozcvička. U hodin zaměřených na všestrannost se následně cvičenci rozdělili do družstev a cvičili na nářadích. V případě, že se jednalo o sportovní hodinu, byl následný program zaměřen na rozvoj herních dovedností. Cvičení bylo zakončeno nástupem do řady a sokolským pozdravem „Zdar-nazdar!“ (Waldauf, 2007: 25). *„Jednak jsme se naučily nástup, což taky každý neumí...Potom bývá rozcvička na začátku, takový základní cvičení, no a potom se chodilo k jednotlivým nářadím. Byly jsme rozděleny do družstev, podle velikosti... Potom jsme cvičily každý to družstvo samostatně...Pak se hodina ukončila zase společným nástupem*

a byl rozchod. A šly jsme do šaten.“ (Doubravka, 83 let, T.J. Sokol Pražský).

Takovýto průběh všestranně zaměřených hodin ostatně mohu na základě svých zkušeností coby bývalé sokolské cvičenky potvrdit i já sama. Jak informátoři vypověděli, v době jejich dětství a mládí byl začátek a konec cvičení ještě obohacen o pochod a zpěv, což je prvek, jenž se dnes ze cvičebních hodin vytrácí.

„Za našich mladejch let byla ta cvičební hodina poskládaná tak, že na začátku byl nástup, kde prakticky vedoucí cvičení pozdravil slovem „Nazdar“ a oni odpověděli: „Zdar“! Prostě na začátku a na konci se takhle pozdravili. Pak následovala rozcvička...Potom následovalo cvičení na náradí. To jsme se asi tak čtyřikrát střídali na jednotlivých náradích...Na konci cvičení se většinou zpívalo, šlo se po tělocvičně a zpívali se písničky do pochodu, hlavně sokolské písně...Ta sokolská všestrannost zůstává v té podobě zhruba stejná i dneska. Snad kromě toho zpívání.“

Antonín, 88 let, T.J. Sokol Plzeň I

Informátorů jsem se rovněž dotazovala, zda se v průběhu života věnovali cvičitelské činnosti. Většina z nich, snad s jednou výjimkou, odpověděla kladně. Mnozí z nich, ovšem ne všichni, působili jako cvičitelé, jak v době existence Sokola, tak v době po jeho zakázání a po vytvoření sjednocené tělovýchovy. *„Já už jsem byl v Sokole jako cvičitel než ho zrušili, to jsem byl cvičitel. A potom jsem byl ještě cvičitel na lyžích. Takže jednak jsem byl cvičitel té všeobecné průpravy a pak cvičitel na lyžích... Pro řadu lidí to byl přínos a ty dobří, fyzicky schopní cvičenci, se získávali a přemlouvali, aby začali dělat cvičitele, kterých bylo vždycky málo...“ (František, 86 let, T.J. Sokol Plzeň I).* Zároveň se jako cvičitelé uplatňovali v různých oddílech, jak ve všestrannosti, tak v rámci sportovních oddílů, jež byly v rámci organizace rozvíjeny již od jejich

počátků, zvláště gymnastika, atletika, zápas a šerm (T.J. Sokol Pražský, 2013: 28). Dnes, především vzhledem k věku, se již nikdo této činnosti nevěnuje, kromě nejmladší sokolky. Důvodů pro jejich zapojení se do cvičitelských aktivit uvedli informátoři několik. Především to byly osobní zájem a nadšení, chuť předávat cvičencům všestranné sokolské ideály, tj. jak fyzickou zdatnost, tak morální hodnoty, a v obdobích, kdy to bylo možné, tedy především po roce 1989, rovněž snaha seznamovat mladší generace se sokolskou historií.

„Prostě to byla moje záliba, chtěla jsem pořád cvičit a předávat ty svoje zkušenosti těm ostatním. A předávat jim tu fyzickou zdatnost i ty ostatní morální věci.“

Dagmar, 82 let, T.J. Sokol Plzeň-Skvrňany

„Když jsem byla mladá holka, tak z té historie jsme nebrali pochopitelně nic... Po roce 1990, kdy jsme začali chodit se dále vzdělávat, se teprve začala odkrývat ta historie. Já třeba tu historii trošku znám, moje dcera ji také zná, ale dneska ty děti v tom cvičení taky učím pomalu znát tu historii Sokola...“

Danuše, 65 let, T.J. Sokol Rokycany

5.4 Účast na sokolských akcích

Při odpovědích na otázky ohledně sokolských akcí, kterých se průběhu života účastnili, a ohledně míst, které v rámci těchto událostí navštívili, informátoři uvedli mnohé akce a mnoho různých míst. Proto se pokusím tyto slavnosti a místa shrnout a systematizovat. Při vzpomínání na dětství strávené v Sokole většina informátorů uvedla svoji účast na akcích, jež mají v rámci existence Sokola dlouhou historii. Jedná se především o letní tábory či pobyty v přírodě, sokolské akademie a

všesokolské slety. „Ano, jezdili jsme na letní sokolské tábory. Naše jednota měla ve 49. roce v Eisendorfu, dneska Železná, rekreační středisko... A pak vzpomínám na Baltusův mlejn, tam jsem byla se žákama... A taky se dělaly výlety, na Blaník nebo na Říp se chodilo a chodí.“ (Dagmar, 82 let, T.J. Sokol Plzeň-Skvrňany). Tyto události se buď pořádaly v sokolovnách příslušných jednot, na hřištích a stadionech patřících jednotám, či na pozemcích a v rámci objektů, určených pro pořádání volnočasových aktivit, jež ve většině případů rovněž dlouhodobě tvoří součást majetku jednoty. Mimo to byly pořádány jednorázové výlety, obvykle na místa spojená s historií sokolské organizace nebo s historií národa a státu. Tato navštívená a v současnosti sokolskými informátory stále navštěvovaná místa bych označila za místa paměti. Podle mého soudu zapadají do definice tohoto pojmu, neboť jde o prostory, jež mají pro sokoly společný význam. Tato místa připomínají sokolům jejich společnou kolektivní identitu. Zúčastněním se pietní akce pořádané na takovémto místě, stejně tak jako navštívením lokálních historických míst, si sokolští členové mohou připomenout pouto spojující je s jejich významnými předky a zároveň si uvědomit, že jednotná kolektivní sokolská paměť spjatá s národem a s určitými hodnotami se chtě nechtě v moderní české společnosti rozpadá, ne-li přímo zaniká (Nora, 2010: 46-47).

„V roce 1948 jsem cvičil na XI. všesokolském sletu, kterej už byl taková první demonstrace proti socialismu. To bylo na Strahově. A to pamatuji na ten zážitek, že jsme šli v průvodu po Staroměstském náměstí a plzeňští sokolové vystrčili americké praporky a udělali „vlevo hled“ a zdravili Beneše jako presidenta.“

Antonín, 88 let, T.J. Sokol Plzeň I

„Takový zážitek, který si ještě dost často připomeneme se sestrou Královou, dcerou bratra Jankeho, byla sokolská akademie v Elektře... To nám bylo asi tak 5 let.“

František, 86 let, T.J. Sokol Plzeň I

V období zákazu Sokola, kdy většina tradičních sokolských akcí byla zakázána, někteří z informátorů chodili dál do sokolovny, protože se chtěli věnovat cvičení a scházet se s lidmi, rovněž bývalými sokoly. Zbytek informátorů se oproti tomu v rámci sjednocené tělovýchovy neangažoval. Ti, kteří chodili dále cvičit, vypověděli, že v rámci bývalých jednot se nadále konaly různé akce. Tyto akce však měly již jiný smysl. V této době se sokolové, zůstávající nadále členy bývalých jednot, účastnili především sportovních akcí a závodních soutěží spolu s rozmanitými výlety, jež měly buď opět čistě kondiční charakter nebo měly pouze sdružovat kolektiv a vyplňovat volný čas. Pravděpodobně největší událostí byly spartakiády, jež dle výpovědi jednoho informátora z hlediska tělocvičného a z hlediska struktury byly totožné se sokolskými slety. Lišily se ovšem tím, že spartakiád se dle slov informátorů téměř nikdo neúčastnil dobrovolně. Především pražští Sokolové se dle svých slov od účasti na spartakiádách distancovali. *„Spartakiády jsem se nikdy nezúčastnila. Moje heslo bylo, že neprojdou branou borců, dokud tam zas nebude Sokol“.* (Doubravka, 83 let, T.J. Sokol Pražský). Některým informátorům však dle jejich slov nevadilo na nich cvičit. *„Já jsem se zúčastnila všech spartakiád. Mělo to společný základ se Sokolem, v tom cvičení. Vždyť ty skladby dělali bývalí sokolové.“* (Dagmar, 82 let, T.J. Sokol Plzeň-Skvrňany).

„Prostě ta volnost padla. Já bych k tomu řekl, že slet byla akce, která byla připravena z nadšení sokolů, s tím, aby cvičili sokolové na Strahově, kdežto spartakiáda byla de facto politická záležitost, aby to

posílilo nastupující režim...Takže se nakonec našlo pár lidí, kteří to secvičili, ale hlavně kvůli tomu, aby se zachránil lyžařský oddíl.“

František, 86 let, T.J. Sokol Plzeň I

Ohledně účasti rodinných příslušníků na sokolských událostech se odpovědi respondentů značně lišily. V případě svých rodičů sokolové uvedli, že jejich případná účast se odvíjela od skutečnosti, zda sami byli aktivními sokoly a působili zde například jako cvičitelé. Ohledně svých dětí informátoři vypověděli, že víceméně vyrůstaly za socialismu a účastnily se především zmíněných sportovních a závodních soutěží v rámci oddílu, jehož byly členy. *„Pokud jsem chodila jako tenistka do Sokola Pražského, tak jsem nejezdila se Sokolem na výlety. My jsme jezdili na zápasy a v létě na soustředění. Moje děti jezdily na sportovní zájezdy...Na výlety do přírody nejezdily, nebyl důvod, my jsme měli chatu... Vnoučata cvičí v Sokole, tak se různých akcí účastní, hlavně dětského karnevalu. Těch dalších výletů se nikdo z rodiny nezúčastní.“* (Anna, 81 let, T.J. Sokol Pražský). V několika případech s sebou informátoři brali své děti na výlety a pochody pořádané v rámci bývalých sokolských jednot, a to zvláště v době, kdy byly malé. V případě generace vnoučat z jednotlivých výpovědí vyplynula značná rozmanitost daná skutečností, že tato generace vyrůstající a dospívající po roce 1989 má mnoho příležitostí, jak naplňovat volný čas. Vnoučata informátorů se tudíž účastní současných sokolských akcí pouze v případě, že Sokol vůbec navštěvují a to především ve velmi nízkém věku, společně s rodiči nebo prarodiči. Poté buď již odmítají se takovýchto akcí účastnit nebo se účastní specifických akcí pořádaných sportovním oddílem, jenž v rámci sokolské organizace navštěvují.

Podobná rozmanitost se projevuje i v současných akcích pořádaných sokolskými jednotami, jež se informátoři účastní či do nedávna účastnili. Vedle tradičních sokolských slavností, jež byly po Sametové revoluci společně s organizací obnoveny, se značně rozšířilo množství a druhy pořádaných jednorázových akcí, výletů či pochodů. *„Po roce 1989 už se výletů neúčastním. Náš Sokol Pražský pořádá pravidelné výlety do Ötzu a do Lán... To jsou mezigenerační výlety, pro malé děti a pro nás, členy věrné gardy... Byla jsem taky na zájezdu v Bibione a na dalších výletech, třeba v Sezimově Ústí.“* (Anna, 81 let, T.J. Sokol Pražský). Informátoři uvedli, že se několikrát zúčastnili zájezdů do zahraničí, že se několikrát znásobil počet výletů a pochodů na místa spjatá s historií Sokola a s českou historií a především, že se každoročně pořádají zcela nové akce, jež nemají v historii Sokola pevné místo. Jejich smyslem je kromě sdružování cvičenců a cvičitelů i poznávání míst spjatých s lokální historií určitého města nebo kraje. *„Teď po revoluci děláme tábory a taky takový den v přírodě. Taky dělám různé výlety a pochody do okolí...a jednu adventní sobotu nebo neděli jezdíme třeba na Karlštejn. Asi pátý rok, vždycky po Mikuláši, chodíme uspávat čerty na Kotel...Se Sokolem mám ale asi nejvíc spojené jedno místo, chatu Julinky Bumbálkové v Hůrkách...A právě o té chatě Julinka říkala, že je to sokolská chata, na které se scházeli i v době války. ...Tam jsem jezdila už jako dospělá.“* (Danuše, 65 let, T.J. Sokol Rokycany).

Na mou poslední otázku ohledně místa, jež mají sokolové nejvíce spojené s osobní sokolskou historií, informátoři uváděli dva typy míst, jednak sokolovnu, jež po téměř celý život navštěvují, a poté místa, kde se pořádaly či pořádají sokolské slety. *„Pro mě je důležitá hlavně ta sokolovna, s bratrem Čapíkem jsme se snažili o její opravu, rekonstrukci, aby to nespadlo. Také jsme si říkali, že aspoň po nás zbyde opravená sokolovna.“* (František, T.J. Sokol Plzeň I).

„Já miluju Strahov. Jedu do Prahy a jedu se podívat na Strahov. Já, když tam přijdu, tak já to vidím, já to prožívám. Tu atmosféru, nádhera, ty slety.“

Dagmar, 82 let, T.J. Sokol Plzeň-Skvrňany

5.5 Kolektiv v Sokole, vztah k ostatním sokolům

Při probírání tohoto okruhu otázek v průběhu rozhovorů jednotliví informátoři poskytovali značně různorodé odpovědi. Z jejich odpovědí jsem vyvodila, že zákaz sokolské organizace v průběhu socialismu výrazně narušil soudržnost a jednotu kolektivu sokolů, členů příslušné jednoty. Jednotliví členové v tomto období svoje sokolské smýšlení většinou udržovali neveřejně a odděleně, v rámci své vlastní individuální identity. Zároveň však nelze opominout fakt, že zrušení organizace zcela nezpřetrhalo vazby mezi jednotlivými sokoly a kolektivní sokolské myšlenky a identity tak nadále přežívaly v rámci jednotlivých omezených skupin. Někteří informátoři uvedli, že v dětství či v mládí, tedy v době, kdy začali chodit do Sokola, měli mezi ostatními Sokoly dobré přátele, s nimiž se vídali i mimo cvičení. Část těchto informátorů však později kontakt se svými sokolskými kamarády přerušila, ať již v mládí z důvodů zrušení Sokola, v dospělosti z důvodů odstěhování se do jiného města, zvláště poté, co informátoři vstoupili do manželství, nebo jednoduše proto, že jejich sokolští přátelé již zemřeli. *„Měla jsem v mládí kamarády, byli takový, se kterými jsem v Sokole začínala, bohužel už někteří z nich zemřeli, už nás ubylo. Vemte si náš věk, my už na to máme nárok, tady nebýt.“* (Doubravka, 83 let, T.J. Sokol Pražský).

Zbytek informátorů z této skupiny vypověděl, že mají z dětství jednoho, maximálně dva celoživotní sokolské přátele, s nimiž mají i jiné společné osobní charakteristiky, například se jedná o jejich spolužáky nebo rodáky ze stejného města. *„Mám jednu kamarádku, která do*

loňského roku chodila. Je to věrná sokolka a taky škvřňanská rodačka. Chodily jsme spolu do školy...Hrály jsme spolu košíkovou a basketbal za Start.“ (Dagmar, 82 let, T.J. Sokol Plzeň-Skvřňany).

S těmito přáteli zpovídání sokolové udržují nepřetržitý aktivní kontakt, a to různými způsoby, v rámci volného času vyplněného kulturní či sportovní činností, prostřednictvím občasných návštěv, například při jednorázových setkáních v jejich rodném městě nebo skrze pěstování ryze českého fenoménu chataření, zvláště v průběhu socialismu. Dle mého soudu tedy lze kolektivní sokolskou identitu vnímat jako stálou a nepřetržitě existující, navzdory zákazu Sokola. Udržováním kontaktů s ostatními spřátelenými sokoly, byť v menších kolektivech a v oblasti volného času, byla kolektivní sokolská identita neustále vyjednáвана a obnovována (Jenkins, 2008: 7-8). Tímto procesem bylo zajištěno zachování skupinové identity, což významně přispělo k rychlé revitalizaci činnosti Sokola na počátku 90. let. Druhá skupina respondentů vypověděla, že si silné přátelské vazby na jiné sokoly vypěstovala až po obnově organizace po roce 1989. Jedná se o ojedinělé případy mladších sokolů, kteří nezažili éru Sokola před jeho zrušením v roce 1948. *„Na jednu vzpomínám pořád....Je to ta Milada Příbylů. Byla to prostě ženština, která mě tam v podstatě přitáhla jako dospělou, jako cvičitelku, a potom cvičila i Michalu, mojí dceru. Jezdily jsme spolu na vodu a na hory, párkrát na chaty...“ (Ema, 61 let, T.J. Sokol Rokycany).*

Já mám dlouhodobou kamarádku sokolku...S ní jsem začla chodit do školy v tercii. Když byl Sokol zakázanej, vídaly jsme se jako kamarádky ze školy, a v roce 1990 jsme obě začaly chodit do Sokola Pražského. My tomu říkáme, že máme společnou krev...Ona se mnou každý týden jezdí na chatu, jezdíme spolu na výlety se Sokolem, a tak podobně.“

Anna, 81 let, T.J. Sokol Pražský

Ohledně emigrace sokolských členů po roce 1948 a především po roce 1968 se odpovědi opět různí. Někteří informátoři uvedli, že se nepřímo, obvykle z doslechu, dozvěděli o tom, že nějaký významný sokol, například jeden z představitelů jejich jednoty, emigroval do zahraničí. *„Věděla jsem o osudech Marie Provazníkové, která byla náčelnice. Věděla jsem, že emigrovala, ale to nebyli známí ani blízké osoby. Paní Provazníková... ještě v tom roce 1948 emigrovala.“* (Anna, 81 let, T.J. Sokol Pražský). V takovýchto případech s emigranty neudržovali zahraniční kontakty a potkali se s nimi spíše náhodou na prvním porevolučním sletu v roce 1990, který většina z těchto emigrujících sokolů navštívila. *„To bylo tehdy velmi obtížný. Korespondence byla hlídaná, otevírali se dopisy,... Ale věděli jsme o tom, kde kdo je z těch emigrantů. Příbuzní těch lidí řekli, že ti odjeli a už se nevrátili. A jakmile se to potom uvolnilo, tak jsme zase navázali spojení.“* (Doubravka, 83 let, T.J. Sokol Pražský).

Převažující část respondentů odpověděla, že několik emigrujících sokolů znala osobně a byli to jejich známí či přátelé. V těchto případech se pokoušeli se sokoly v zahraničí udržovat kontakty skrze korespondenci, či se přes jejich příbuzné o emigrovaných osobách něco dozvědět, zvláště v době uvolnění politického ovzduší v ČSSR kolem roku 1968. Po nástupu normalizace však vzájemná komunikace postupně utichala a obnovena byla až po Sametové revoluci, kdy emigrující sokolové podnikali jednorázové návštěvy své domoviny především kvůli účasti na sletech. Zároveň prostřednictvím obnovy mezinárodní spolupráce sokolských jednot v 90. letech minulého století mají v současnosti mnozí informátoři vytvořeny přátelské vazby s příslušníky zahraničních jednot, jež nemají české předky. *„Ano, měli jsme tu dva takový odchovance. Byl to bratr Karel Vávra, gymnasta, a pak Jan Šmíd, lehký atlet,... Osobně jsem znala hlavně Šmída. Karel Vávra, ten odjel v klidu do Ameriky, do Ohia. K tomu je přivedl můj tatka.... Jeden čas*

posílal Karel mému otci, že tam přijel, jak to tam vypadá, a tak. To byly jenom pohlednice, jen pozdrav, a nebylo jich moc, možná tři, čtyři, víc ne...Na slet po devadesátém roce... Karel už nepřijel, ten byl nemocný, ten už tam zůstal napořád.“ (Dagmar, 82 let, T.J. Sokol Plzeň-Skvrňany).

5.6 Sokolské symboly, vlastní upomínkové předměty

V tomto bodě musím poznamenat, že v odpovědích na otázky ohledně sokolských symbolů a jejich významu se informátoři téměř jednoznačně shodovali. V případě hmotných sokolských symbolů sokolové zmiňovali sokolský odznak, sokolský prapor, společně s ním případně župní prapory a části sokolského úboru, tedy kroje. Uváděny byly ještě lokální symboly tvořící výzdobu vnější fasády a vnitřních prostor opravené sokolovny ve Štruncových sadech, ale pouze výjimečně. Především pražští sokolové následně uváděli rovněž nehmotné sokolské symboly. Mezi tento druh symbolů zahrnovali čestné a morální chování, slušnost v jednání s jinými lidmi, ochotu pomoci, silné přátelské vazby mezi sokoly, ignorování sociálních rozdílů mezi jednotlivými členy, zdůrazňování pospolitosti bez ohledu na věk či sociální status a zdravé vlastenectví překonávající hranice států v případě zahraničních sokolů. Poslední dva zmiňované symboly jsou dle výpovědí informátorů nejvíce zdůrazňovány na všesokolských sletech. *„Já bych řekla, že slet je ukázka pospolitosti, souladu lidí při cvičení, a hlavně projev zdravého vlastenectví, že i ti zahraniční sokolové se furt cítí být Čechy...Je to spíš takový ten pocit sounáležitosti s vlastí...“ (Lucie, 83 let, T.J. Sokol Pražský).* Na otázku, co pro ně symboly představují, sokolové odpovídali buď ve smyslu, že jsou pro ně tyto symboly dokladem neutuchající existence sokolské organizace, nebo se jedná o objekty vyžadující všeobecnou úctu a respekt vzhledem k jejich dlouhé historii. *„Sokolské symboly, ty se musí ctít, stejně jako státní symboly... K těm mám úctu,*

protože jsou to historické věci, které se rodily nelehce,.. tak k tomu vzhlížím s úctou.“ (Danuše, 65 let, T.J. Sokol Rokycany).

„... Je to ten sokolský emblém, to S, to patří k Sokolu, potom pochopitelně úbor - kostým, kroj... Nejdůležitější je ten odznak a pak to chování člověka, aby dodržoval slušnou morálku, která velí respektovat druhého člověka, respektovat stáří, předávat zkušenosti dětem, učit je mluvit na rovinu, nelhat. Takový zvláštní chování, i ta čestnost a ochota pomáhat. A taky to, že nikoho nezajímají sociální poměry toho druhého... Pochopitelně, že už musí mít člověk takový zvyk, že se zařizuje podle toho, kdo nejmíň může.“

Anna, 81 let, T.J. Sokol Pražský

„Teď, po obnově sokolovny, je výzdoba sokolovny skoro stejná, jako je sokolovna vyzdobená na starých fotkách... Je tam i korouhvička, na které je znak Sokola... Je tam dále základní kámen, také tam byla schránka, kde byl pamětní list z roku 1905, když byl založený Sokol,.. A my jsme teď do té korouhvičky dali také pamětní listinu... Aby byla určitá návaznost, aby ti naši potomci, až se k tomu dostanou, měli pamětní listinu.“

František, 86 let, T.J. Sokol Plzeň I

Dále jsem se ptala, zda informátoři sbírají vlastní upomínkové sokolské předměty. V ojedinělém případě informátorka odpověděla, že nesbírá a nevlastní žádné předměty, a že si své sokolství připomíná tím, že pravidelně chodí cvičit do sokolovny s ostatními cvičenci. Menší část informátorů vypověděla, že vlastní jen několik věcí, jedná se však o významné sokolské artefakty, například sokolský odznak, diplomy, či medaile. *„Já jsem si schoval odznak, protože v Sokole při přechodu z dorostu se skládal sokolský slib, takže jsme dostávali odznak „Na stráž“. Mám ho v almaře. Občas jsem ho nosil i na normálním oděvu...“*

(František, 86 let, T.J. Sokol Plzeň I). Další respondentka uvedla, že vlastní část původního ženského kroje složeného z bílé halenky a modré sukně (T.J. Sokol Pražský, 2013: 146). Převažující část informátorů vypověděla, že hojně sbírají a nakupují různé druhy předmětů, včetně běžných upomínkových věcí, jež nějak odkazují na Sokol. Tyto památníky a doklady osobní sokolské historie mají buď uložené na čestných místech nebo vystavené, obvykle v obývacím pokoji, ve společenské místnosti, v níž se nejčastěji schází se svými hosty, přáteli a rodinami. Do této skupiny informátorů zařazují i sokolky, jež vystavení upomínkových sokolských předmětů obětovaly rovněž část soukromého prostoru svého bytu či domu. Tyto informátorky buď mají většinu nashromážděných památníků vystavených ve své ložnici nebo si vytvořily vlastní tzv. „sokolský koutek“, tedy stěnu místnosti své ložnice – pracovny naaranžovanou do podoby jakéhosi sokolského „oltáře.“ Při uskutečňování rozhovoru mi informátorka mající v bytě tento „oltář“ dovolila si její „sokolský koutek“ vyfotit, jeho fotografie je tudíž zařazena v příloze. Kumulativní charakter, jímž se vyznačuje uchovávání upomínkových věcí u posledně zmiňovaných informátorek, koresponduje s Norovou úvahou ohledně materializace kultury, archivování a vzniku historizované paměti. Jelikož v moderní společnosti se kolektivní paměť, v tomto případě sokolská, rozpadá, a návaznost minulosti a přítomnosti byla přerušena, jsou jedinci nuceni si sami uvědomovat svoji individuální a kolektivní identitu. Takoví jedinci pociťují nejistotu, zaznamenávají vše, co by jednou mohlo sloužit jako podklad pro vytvoření paměti o přítomnosti. Vzpomínání se tak stává výlučně individuální záležitostí (Nora, 2010: 49-52).

„Schovávám si všechny sletové odznaky, které byly. Mám i spartakiádní,... mám toho plnou ložnici. Mám tady takový království. ...tenhle památníček ze skla, to je ten největší fetiš, který mám. Tohle jsem si přivezla, když jsme byli se sokolama na Gran Canaria,... Tyhle

věci mi připomínají rodinu, kamarády, příjemný zážitky, mám k nim osobní vztah. Část věcí už převzala Míša. A možná, že si to vezme i Barča, vnučka...“

Ema, 61 let, T.J. Sokol Rokycany

Když jsem se ptala, co pro ně tyto upomínky představují, informátoři se shodli na dvou typech odpovědí. V případě, že si věci pořídili sami, připomínají jim artefakty události, při kterých si je koupili, místa, kde se akce konaly a lidi, s nimiž se daných akcí zúčastnili. V případě, že některé z památníků informátoři dostali, mají konkrétní předměty spojené s jejich dárci, obvykle s lidmi z řad informátorových sokolských přátel, kolegů z práce či členů rodiny. *„Mám takový svůj sokolský koutek, v ložnici. Všechno, co vidíte, jsem dostala. Ta vlajka nahoře, tu jsem dostala od jedné známé z bridge... Ty dva obrazy, ty jsem dostala od kolegyně, když jsem měla 75.. Jsou to plakáty z roku 1907. Já si vlastně cením všech těch věcí, protože všechny jsem dostala... Prostě to ty lidi tohle všechno se mnou spojuje. Proto to mám taky vystavený.“* (Anna, 81 let, T.J. Sokol Pražský).

V rámci tohoto okruhu otázek jsem se ještě ptala, komu by si zpovídání sokolové přáli tyto věci odkázat. Opět se ve svých odpovědích víceméně shodli, většina uvedla, že upomínky zdědí členové rodiny v případě, že sami sdílí sokolské ideály. V druhém případě sokolové projeví přání, aby tyto věci potomci předali do archívů sokolských jednot, jejichž dlouholetými členy sami informátoři jsou. *„Rodina mého syna to chtít nebude. Moje dcera má smysl pro starožitnosti. Čili ta spíš z toho důvodu, že je to po mámě a že je to starý, by si něco z toho vzala. Já jsem říkala, že když ty sokolský věci nebudou chtít, ať je dají do archivu Sokola Pražského.“* (Anna, 81 let, T.J. Sokol Pražský).

„Já mám doma asi takové tři diplomy ke každému sletu... A potom jsem dostal stříbrnou medaili Tyrše. Tu si samozřejmě nechá moje

rodina... Mám to doma mezi tzv. šperky, na čestném místě. Já věřím, že rodina si těch věcí bude vážit...“

Josef, 85 let, T.J. Sokol Pražský

5.7 Budoucnost Sokola

Při rozebírání otázek ohledně budoucího vývoje Sokola se informátoři ve výpovědích shodli na jedné věci, totiž, že bezprostřední zánik Sokola nehrozí a že organizace bude různými způsoby fungovat i nadále. Část informátorek, především členek Sokola Pražského, nahlížela na budoucnost Sokola optimisticky. Podle jejich odpovědí je třeba, aby se Sokol modernizoval a odpovídal požadavkům mladých lidí na aktivní využívání volného času. Dle těchto sokolek však v tomto směru Sokol již důležité kroky podnikl zavedením moderních druhů sportů v rámci cvičebních hodin, vedle klasické všestrannosti, jejímž obsahem je stále kromě cvičení i šíření původních sokolských ideálů. Některé z této skupiny informátorek rovněž vypověděly, že morální a sociální pravidla nastavená Sokolem jsou zároveň společenskými hodnotami, jimiž by se měli všichni členové společnosti řídit. *„Ty myšlenky, který Sokol nese, jsou takový, který by měla mít nebo respektovat celá společnost. Navíc takovou tu disciplínu,... vytrvalost,... i takovou tu morálku přejímají dneska i ti reprezentanti... Zároveň by Sokol měl jít s dobou. Měl by pokračovat v té činnosti tak, jak dosud dělá, protože on ... ctí ty starý myšlenky toho Sokola a na druhý straně... vlastně respektuje tendenci dnešní doby zaměřit se na nějaký sport a spíš se věnovat nějaký specializaci než všestrannosti.“* (Anna, 81 let, T.J. Sokol Pražský). Početně menší část Sokolů, zvláště těch z Plzně a z Rokycan, odpovídali mnohem kritičtěji a v negativním tónu. Primárně upozorňovali na vytrácení se duchovního významu Sokola a na morální a vlastenecký úpadek současné společnosti. Tyto problémy částečně považují za důsledek

komunistického režimu, kdy Sokol byl zakázán, v sokolovnách mohl cvičit kdokoli a označení „Sokol“ zůstalo pouze v názvu jednot, jež neměli se sokolskými ideály nic společného.

„Sokol zůstane jako organizace, bude se tam chodit cvičit, ale nikdo nebude řešit, jestli je to skutečně sokolská jednota spadající pod ČOS... To bylo už při zavedení sjednocené tělovýchovy... Sokol v rámci ČOS se jmenuje tělocvičná jednota, má třeba název T.J. Sokol Plzeň I. A ten Sokol od ČSTV, tedy dnes ČUS, se jmenuje tělovýchovná jednota Sokol a nemá tu zkratku, ty tečky za tím TJ. Dřív to bylo daný politicky, dneska jde hlavně o to, odkud se dostanou peníze.... Sokolu ještě schází takový ten politický zájem... Dneska se za to nemá kdo přimluvit. Ale pokud by měl Sokol zaniknout, musela by se zrušit i sokolská jednota, to už je úřední akt... A to je složitý. Čili k úplnému zrušení nedojde.“

Antonín, 88 let, T.J. Sokol Plzeň I

Zároveň však informátoři zmiňovali i negativní jevy bránící v posilování společenského významu Sokola, jež jsou produkty éry nastolné po roce 1989. V odpovědích vyzdvihovali nedostatek finančních zdrojů, jež mají především menší jednoty k dispozici, společně s neochotou lidí sdružovat se a zapojovat se do dobrovolných kolektivních činností, zvláště v případě dětí a adolescentů. Mezi dalšími současnými problémy sokolské organizace informátoři uvedli celkově malý počet členů sokolských jednot, nezájem o Sokol ze strany veřejnosti a představitelů lokální politiky a znehodnocující obraz Sokola vytvářený médii. Celkově se všichni Sokolové shodli, že v budoucnu bude rozvíjeno zvláště sokolské cvičení. Někteří z nich věří v obrodu duchovních sokolských myšlenek, především morální zodpovědnosti a sociální rovnosti, a jejich přijetí etnicky odlišnými skupinami žijícími v české společnosti. Tato část informátorů však zároveň nahlíží na příslušníky odlišných skupin optikou české, nacionálně a etnicky konstruované kolektivní identity (Lozoviuk, 2005: 192) a s požadavkem, aby princip formování české, etnicky

definované kolektivní identity přijali v rámci svých různě definovaných skupin za vlastní. *„Sokol zůstane, bohužel někdy nemá to pochopení veřejnosti. Jeho čas teprve přijde. Morálně je národ bohužel na dně... Sokol by měl všechny sjednocovat, i do budoucna..., aby si děti vážily i odkazu předchůdců. Myslím, že ten duch a pojetí Sokola se roznese i do těch cizokrajných rodin, co u nás žijou. Ale když tady chtějí žít a pracovat, měli by se trochu přizpůsobit a nejen z hlediska jazyka.“* (Josef, 85 let, T.J. Sokol Pražský).

„Tady v Rokycanech jako Sokol přežíváme..., je tady velká konkurence dravějších organizací. Teď je tady porevoluční generace, která je dospělá a vyráží do světa... Ale za pár let se zase vrátíme jako Sokol trochu zpátky. Ale chce to větší zapojení lidí, protože dneska nikdo nechce nic dělat zadarmo a dobrovolně. Zároveň by to chtělo větší podporu ze strany měst a státu, protože spousta jednot nemá peníze... Taky by to chtělo lepší management... a hlavně lepší přístup médií. V televizi vždycky ukazují sokoly jenom v krojích, banalizují to a zesměšňují. Přitom my děláme bohatou kulturní činnost... Kdyby to dávali v televizi, tak je to docela show, ale protože to pořádají sokolové, no tak je to jenom Sokol.“

Danuše, 65 let, T.J. Sokol Rokycany

5.8 Zúčastněné pozorování

Zúčastněné pozorování jsem prováděla na začátku února v Rokycanech. Byla jsem přítomna schůzi členů rokycanské sokolské jednoty. Svoji účast na této schůzi jsem domlouvala s členkou T.J. Sokol Rokycany, svojí hlavní rokycanskou informátorkou, paní Emou. Paní Ema byla v tomto směru velice vstřícná a ochotná, vyšla mi bez problémů vstříc a vyjednala moji účast na schůzi se starostou Sokola Rokycany. Pravda je, že paní Ema mě osobně zná, neboť jsem její bývalá sokolská cvičenka, ale upřímně si myslím, že ohledně této záležitosti tato

skutečnost nehrála příliš velkou roli. Členové rokycanské jednoty se scházejí pravidelně první úterý v měsíci v malém salónku rokycanské sokolovny. Moje pozorování bylo provedeno v době, kdy se blížily sokolské šibřinky, jež tedy logicky byly hlavním tématem programu schůze. Na setkání se sešlo deset rokycanských sokolek ve věku přibližně od třiceti do šedesáti pěti let. Jednalo se výhradně o ženy, jediným mužským účastníkem byl starosta rokycanské jednoty. Některé z účastnic schůze byly rovněž moje bývalé sokolské cvičitelky. Většina z nich mě téměř okamžitě poznala a začaly jsme si opět tykat, přestože jsme se téměř deset let neviděly. Některé z nich však vůbec neznám a ony mě také ne. Přesto jakmile zjistily, kdo jsem a za jakým účelem se schůze účastním, neboť v tak malém kolektivu, kde se všichni znají a vídají pravidelně, jsem nemohla zůstat anonymním pozorovatelem, okamžitě mi začaly tykat a normálně se si se mnou povídat. Musím přiznat, že přestože takovéto chování je případě sokolů zcela běžné, značně mě to z počátku překvapilo a zarazilo.

Rovněž jsem byla mile překvapena chování starosty, který moji přítomnost nijak zvlášť nerozebíral, neptal se mě na žádné podrobnosti ohledně výstupů prováděného pozorování a jako obvykle se ujal role vedoucího schůze. Na záměr a výstupy pozorování se rovněž nikdo z ostatních přítomných sokolů neptal, s výjimkou jedné z účastnic. Já sama jsem do setkání také nijak nezasahovala, sledovala jsem dění v místnosti a zaznamenávala si informace o struktuře a průběhu schůze, probíraných tématech, chování účastníků, jejich vzájemné komunikaci a vyvozených závěrech jednání (Hendl, 2005: 193). Starosta jako vedoucí schůze se ujal hlavního slova a na začátku všechny účastníky přivítal. V průběhu schůze si všichni tykali a oslovovali se křestními jmény, ale nepoužívali označení „bratře“ a „sestro“. Program setkání byl složen ze tří bodů. Prvním z bodů byla organizace šibřinek, dále se projednávaly každodenní záležitosti ohledně chodu jednoty, například vedení cvičitelských hodin či vybavení tělocvičen, a nakonec proběhlo zhodnocení uskutečněných akcí a seznámení účastníků s budoucími

událostmi. Schůze měla svůj přesný rytmus. Starosta nejprve předložil ostatním sokolům seznam úkolů souvisejících s probíraným tématem a seznámil ostatní se svým stanoviskem ohledně jejich splnění. Následně byl dán prostor ostatním účastníkům, aby vyjádřili svůj názor na probíraná témata. Přestože hlavní slovo měli starosta a moje informátorka, v průběhu schůze byl dáván prostor k diskuzi a ostatní zúčastnění tak rovněž pokládali dotazy společně s předkládáním vlastních návrhů řešení konkrétních problémů. Celé jednání se neslo v přátelském kolektivním duchu, kdy se všichni účastníci, každý různou měrou, snažili podílet se na realizaci připravovaných akcí. Někteří se také dobrovolně hlásili, že si vezmou na starost jednotlivé úkoly, které bylo třeba do příští schůze splnit. Díky kolektivní spolupráci přítomných sokolů byl průběh schůze klidný a svižný, přestože při projednávání určitých otázek ohledně přípravy šibřinek se vyskytly rozpory, diskutovalo se o různých návrzích řešení otázek a průběh jednání byl lehce narušen. Nakonec však byla většinou hlasů přijata konkrétní řešení. Po hodině starosta shrnul výsledky schůze, zopakoval jednotlivé úkoly a jejich rozdělení a poděkoval všem přítomným členům za jejich účast. Po skončení oficiální části následovala neformální diskuze, kdy přítomní cvičitelé, zvláště ti, co se nejvíce znali a seděli u stolu vedle sebe, diskutovali o vlastních tématech a o individuálních záležitostech týkajících se jejich osobního, pracovního či sokolského života. Zároveň se pořádala oslava narozenin jedné z přítomných sokolek. Této oslavy jsem se již nezúčastnila, vstřícné chování sokolů vůči mé osobě jako vnějšímu pozorovateli mě však přimělo navštívit šibřinkovou slavnost a přesvědčit se o splnění zadaných úkolů. Úsilí cvičitelů se dle mého soudu na této akci plně zúročilo a doufám, že tato skutečnost je patrná i z mých fotografií v příloze.

6 ZÁVĚR

Pamětníky Sokola lze uvést jako příklad skupiny s bohatou tradicí, jež v minulosti disponovala velkým společenským významem a výrazně ovlivňovala politické, historické a sociální procesy v rámci českého státu. Zároveň Sokolové slouží jako vzor společensky dlouhodobě stigmatizované a neuznané skupiny, jež i v současné době čeká na svou společenskou rehabilitaci a plnohodnotné společenské docenění ze strany české veřejnosti.

Rozhovory s pamětníky Sokola ukázaly, že zrušení sokolské organizace automaticky neznamenalo vymření sokolů a zánik sokolství. Pro mé informátory sokolství představuje hlavní životní princip a filozofii, které ve většině případů přejali od svých rodičů a po celý svůj život rozvíjeli a předávali dál bez ohledu na to, zda Sokol existoval či nikoli. Osobní vzpomínky informátorů vázané na členství v sokolské organizaci, vytvářené jejich pohybem v různých oblastech sociálního života, vznikaly a stále průběžně vznikají po celý jejich život. Individuální sokolské paměti, konstruované na základě propojení sokolského členství informátorů s jejich členstvím a činností v rámci jiných sociálních skupin, tak výrazně neproměněné kontinuálně přetrvávají v čase po všechna informátorova životní období.

Homogenita a koherence kolektivní sokolské paměti byla vlivem dlouhodobého zákazu sokolské organizace výrazně narušena. Přesto ani tento historický fakt nevedl k zániku příslušné kolektivní paměti. Z výpovědí informátorů vyplynulo, že v době zákazu Sokola a sokolství byly kolektivní vzpomínky sokolů uchovávané a znovu prožívány v rámci početně omezených různorodých okruhů členů bývalých sokolských jednot. Omezení činnosti sokolské organizace v období socialismu tedy vedlo pouze k fragmentaci jednotné podoby kolektivní sokolské paměti a k jejímu přetrvání v čase ve formě variant původní kolektivní paměti sdílených bývalými sokoly sdruženými do menších společenství.

K uchování kolektivní sokolské paměti, byť ve fragmentovaném stavu, přispěla skutečnost, že navzdory omezení veřejně deklarované činnosti Sokola ve vědomí bývalých členů přetrvávalo vědomí sdílené kolektivní identity. Moji informátoři celý život identifikují sami sebe jako sokolské příslušníky, vyznávají sokolské ideály a hodnoty a praktikují specifické sokolské způsoby jednání. Své postoje a přesvědčení neoficiálně zastávali i v době, kdy veřejná sokolská činnost byla zakázána. V omezené míře informátoři uchovávali společné vzpomínky spjaté s činností Sokola a posilovali vzájemnou kolektivní identifikaci skrze udržování kontaktů se svými sokolskými přáteli prostřednictvím osobních setkání v rámci volného času. Neformální způsoby uchování kolektivní sokolské identity a aktivních vztahů mezi bývalými sokoly výrazně přispěly k pozdější revitalizaci veřejně uznané existence sokolského hnutí a rychlé obnově Sokola po Sametové revoluci.

Z výpovědí informátorů také vyplynulo, že se celý aktivní sokolský život snaží šířit sokolské ideály a předávat je následujícím generacím, ať již v rámci vlastní rodiny či jako cvičitelé prostřednictvím sokolského cvičení a událostí. Přesto význam sokolství v české společnosti i po roce 1989 oslabuje a podíl mladých lidí tvořících členskou základnu příslušných jednot se spíše snižuje. V případě generace dětí sokolských informátorů je pravděpodobnou příčinou neexistence Sokola v době jejich dětství a mládí, tudíž nemožnost provozovat oficiální sokolskou činnost. Co se týče generace vnoučat či pravnoučat, hlavními příčinami vedle rozsáhlé nabídky modernějších a prestižnějších volnočasových aktivit to budou nedostatečná finanční podpora sokolských jednot, nezájem veřejnosti a politických představitelů o rozvoj sokolské činnosti a zkreslený mediální obraz současné sokolské organizace. Rozvoj Sokola je tak v současnosti paradoxně téměř srovnatelně ohrožen jako v době, kdy byla organizace oficiálně zakázána. Můj osobní názor je však takový, že zachování sokolských myšlenek je pro budoucnost české společnosti nezbytné, neboť sokolství zahrnuje morální hodnoty a pravidla chování, jež by měly být vlastní všem členům naší společnosti.

7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

Literatura

Assmann, Jan, 2001. *Kultura a paměť: písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. Praha: Prostor. 317 s. ISBN 80-7260-051-6.

Černek, Martin, 2004. Sokolská ideologie v současné multikulturní společnosti. In: *Sokolství – občanská společnost – sjednocující se Evropa*. Olomouc: Hanex. s. 85-91. ISBN 80-85783-54-1.

Eriksen, Thomas H., 2008. *Sociální a kulturní antropologie*. Praha: Portál. 407 s. ISBN 978-80-7367-465-6.

Halbwachs, Maurice, 2009. *Kolektivní paměť*. Praha: SLON. 289 s. ISBN 978-80-7419-016-2.

Hendl, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. 407 s. ISBN 80-7367-040-2.

Jakoubek, Marek a Poduška, Ondřej, 2003. *Romské osady v kulturologické perspektivě*. Brno: DOPLNĚK. 174 s. ISBN 80-7239-140-2.

Lozoviuk, Petr, 2005. Etnická indiference a její reflexe v etnologii. In: Hirt, Tomáš a Jakoubek, Marek. (ed.). 2005. *Spory o multikulturalismus a politiku identit (antropologická perspektiva)*. Plzeň: Čeněk. s. 162-197. ISBN 80-86898-22-9.

Macura, Vladimír, 1998. *Český sen*. Praha: NLN. 215 s. ISBN 80-7106-270-7.

Nolte, Claire M., 2002. *The Sokol in the Czech Lands to 1914*. New York: Palgrave Macmillan. 258 s. ISBN 0-333-68298-X.

Novotný, Jan, 1990. Sokol v životě národa. *Samostatná příloha deníku Svobodné slovo, sešity k poznání národní minulosti*. Praha: Melantrich. 40 s. 1990(25). MIČ – 47385.

TJ Praga, 1982. *Od historie k současnosti*. Praha: TJ Praga, odbor ZRTV.

T.J. Sokol Plzeň I, 2003. *Jubilejní kronika vydaná ke 140 letům založení tělocvičné jednoty Sokol Plzeň I*. Plzeň: © T.J. Sokol Plzeň I.

T.J. Sokol Plzeň – Skvrňany, 2005. *Památník vydaný ke 100. výročí založení T.J. Sokol Plzeň – Skvrňany*. Plzeň: T.J. Sokol Plzeň – Skvrňany.

T.J. Sokol Pražský, 2013. *150 let Sokola Pražského*. Praha: T.J. Sokol Pražský.

Toušek, Laco, 2012. Vybrané aspekty metodologie aplikované antropologie. In: Hirt, Tomáš (ed.). 2012. *Vybrané kapitoly z aplikované sociální antropologie*. Plzeň: Západočeská univerzita. s. 25-106. ISBN 978-80-261-0122-2.

Waic, Marek, 2001. Vztah vedení Sokola k Němcům a turnerskému hnutí. In: Hogenová, Anna (ed.). 2001. *K problematice jinakosti – sport, olympismus, nacionalismus a sjednocení Evropy*. Praha: Český olympijský výbor. s. 204-209. ISBN 80-238-7923-5.

Waldauf, Jan, 2007. *Sokol – malé dějiny velké myšlenky*. Luhačovice: Atelier IM. 381 s. ISBN 978-80-85948-67-7.

Elektronické zdroje

Academie Francaise. Pierre Nora. Biographie [online]. Dostupné z: <http://www.academie-francaise.fr/les-immortels/pierre-nora?fauteuil=27&election=07-06-2001> [cit. 14.1.2015].

Bernard, Russell H., 2006. *Research Methods in Antropology* [online]. 4th ed. Lanham: AltaMira Press, [cit. 3.12.2014]. ISBN 0-7591-0868-4. Dostupné z: <http://www.antropocaos.com.ar/Russel-Research-Method-in-Anthropology.pdf>.

DOM Research Lab. H el ene Lipstadt. [online]. Dostupné z: <http://www.domresearchlab.com/profile/h%C3%A9l%C3%A8ne-> [cit. 13.1.2015].

Guest, Greg, Bunce, Arwen and Johnson, Laura, 2006. How Many Interviews Are Enough? : An Experiment with Data Saturation and Variability. *Field Methods* [online]. 18(59) [cit. 2.10.2014]. Dostupné z: doi: 10.1177/1525822X05279903.

Jenkins, Richard, 2008. *Social Identity* [online]. 3rd ed. London et New York: Routledge, [cit. 27.10.2014]. ISBN 0-203-92741-9. Dostupné z: <http://sociology.sunimc.net/htmledit/uploadfile/system/20100827/20100827015328216.pdf>.

Kolaja, Jiř ı, 1989. Review: Society-History-Structure: The "Annales School" and Historical Materialism, by Ivana Holzbachova. *Contemporary Sociology* [online]. 18(5) s. 844 [cit. 2.10.2014]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/pdf/2073414>.

Lipstadt, H el ene, 1999. Review: Realms of Memory: The Construction of the French Past by Pierre Nora, Lawrence D. Kritzman, Arthur Goldhammer. *Journal of the Society of Architectural Historians* [online]. 58(2), pp. 243-245 [cit. 17.11.2014]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/pdf/991505?acceptTC=true>.

Nora, Pierre, 2010. Mezi pamětí a historií: problematika míst. In: *Cahiers du CEFRES. N° 10, Antologie francouzských společenských věd: Město*. [online]. Praha: CEFRES, [cit. 9.11.2014]. s. 39-64. ISBN 80-86311-02-3. Dostupné z: http://www.cefres.cz/IMG/pdf/nora_1996_mezi_pameti_historii.pdf.

Novotný, Lukáš, 2007. Historická paměť podle Maurice Halbwachse. *SOCIOweb* [online]. s. 1-12 [cit. 13.1.2015]. ISSN 1214-1720. Dostupné z: http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/139_socioweb%204-07%20cely.pdf.

Pelcová, Martina, 2014. *Děláme vlny – Identita Radia Wave* [online]. Brno. Diplomová práce. Masaryková univerzita. Fakulta sociálních studií. [cit. 10.1.2015]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/333287/fss_m/Delame_vlny_-_identita_Radia_Wave_final.pdf.

Tělocvičná jednota Sokol Plzeň I. [online]. Dostupné z: <http://www.sokolplzen1.estranky.cz/clanky/historie/> [cit. 7.1.2015].

Tělocvičná jednota Sokol Plzeň – Skvrňany. [online]. Dostupné z: <http://www.sokolskvrnany.cz/historie.php> [cit. 3.1.2015].

Tělocvičná jednota Sokol Pražský. [online]. Dostupné z: <http://www.sokolprazsky.cz/historie.php?section=data> [cit. 12.2.2015].

The University of Sheffield. Department of Sociological Studies. Emeritus Profesor Richard Jenkins. [online]. Dostupné z: <https://www.sheffield.ac.uk/socstudies/staff/staff-profiles/jenkins> [cit. 13.1.2015].

Universität Heidelberg. Prof. Dr. Dr. H.c. Jan Assmann – Kurzvita. [online]. Dostupné z: http://www.uni-heidelberg.de/fakultaeten/philosophie/zaw/aegy/institut/assmann_cv.html [cit. 13.1.2015].

8 RESUMÉ

The Sokol organization has a long history. In the past, the Sokol ideology significantly affected the formation of the Czech state and the construction of the Czech society whereas, nowadays, Sokol members are marginalized and stigmatized group because of the prohibition of Sokol organization for a long time.

Even so the individual memories of Sokol members have been still unbroken throughout their lives. They had assumed the Sokol ideas from their parents and later they tried to pass this heritage to other generations. Their membership is also associated with a membership in social groups. It's the reason why individual memory of Sokol members is stable and homogeneous. Collective memory of the members has been fragmented by long-term absence of public Sokol activities. In the period of the prohibition, the organization collective memory had a lot of variants of which its members participated in the small communities. It means collective memory has not been dead by the restriction of Sokol activities.

The persistence of the fragmented collective memory has been caused by influence of the individual and collective identity of the members throughout their lives. Informants have been still considered themselves as its members, including honor Sokol ideals and rules. In the socialist era, they also shared common moral rules, social patterns and life views known as a collective identity with their Sokol friends. Their collective Sokol presentation was limited because of maintenance their informal relations in the field of private space. On the other hand, private meetings taken place among former members were useful for the resurrection of the Sokol organization after the Velvet revolution.

Currently, the Sokol organization has had significant social and financial problems again. There are a several causes. Firstly, the organization has a shortage of young members because the young can spend their leisure time by many different activities. Secondly, there is a

lack of public political interest and support in its activities. Finally, media make a distorted image about the meaning of the Sokol organization in the Czech society.

In my opinion, the persistence of Sokol moral and social rules is necessary for the future of all members living in modern society.

9 PŘÍLOHY

Obr. 1 Výstup na Blaník, 28. 10. 2014 (Denisa Baborská).

Obr. 2 Výstup na Blaník, 28. 10. 2014 (Denisa Baborská).

Obr. 3 Výstup na Blaník, 28. 10. 2014 (Denisa Baborská).

Obr. 4 Výstup na Blaník, 28. 10. 2014 (Denisa Baborská).

Obr. 5 Výstup na Blaník, 28. 10. 2014 (Denisa Baborská).

Obr. 6 Výstup na Blaník, 28. 10. 2014 (Denisa Baborská).

Obr. 7 Výstup na Blaník, 28. 10. 2014 (Denisa Baborská).

Obr. 8 Výstup na Blaník, 28. 10. 2014 (Denisa Baborská).

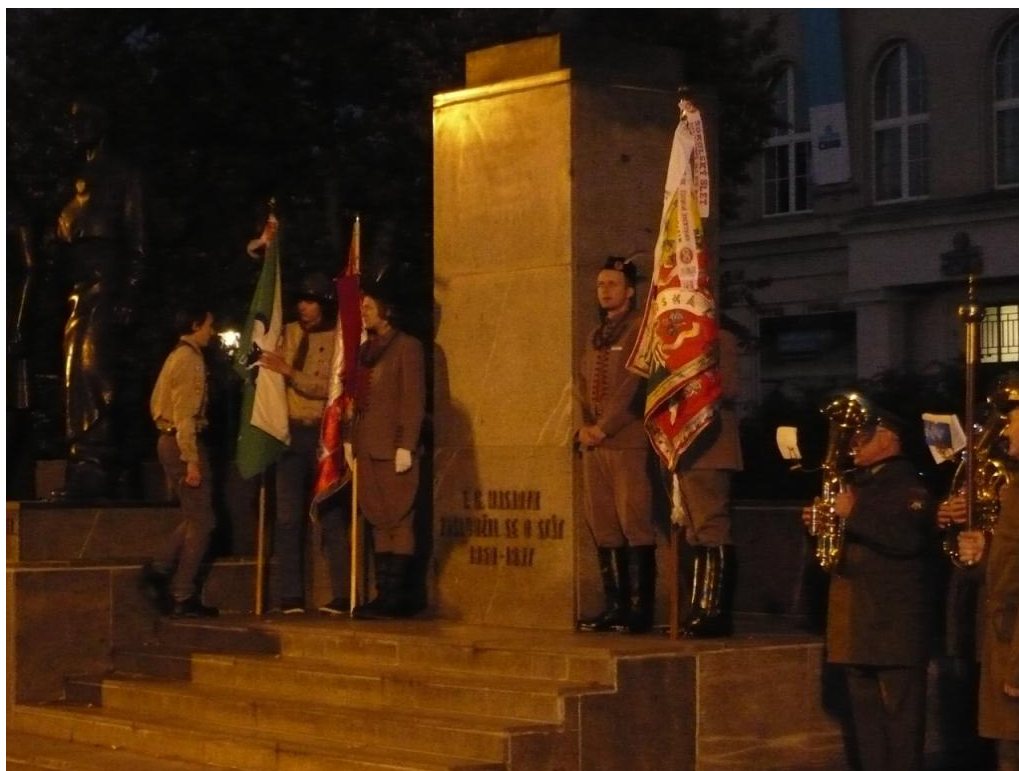
Obr. 9 Výstup na Blaník, 28. 10. 2014 (Denisa Baborská).

Obr. 10 Výstup na Blaník, 28. 10. 2014 (Denisa Baborská).

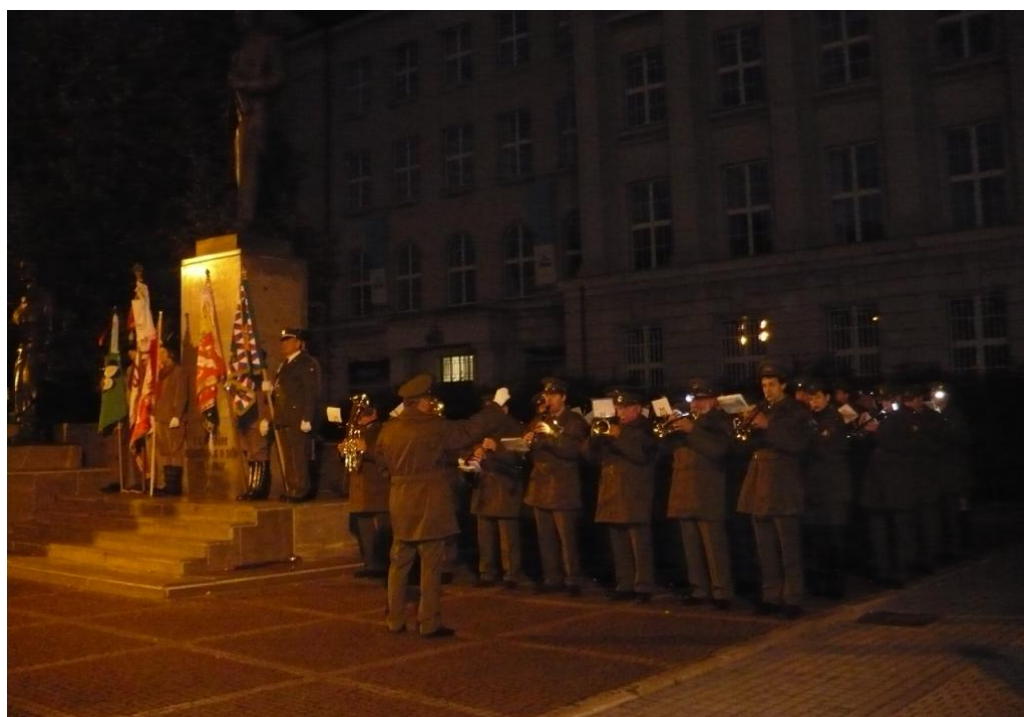
Obr. 11 Oslavy vzniku ČSR, Plzeň, 28. 10. 2014 (Denisa Baborská).

Obr. 12 Oslavy vzniku ČSR, 28. 10. 2014 (Denisa Baborská).

Obr. 13 Oslavy vzniku ČSR, 28. 10. 2014 (Denisa Baborská).

Obr. 14 Oslavy vzniku ČSR, 28. 10. 2014 (Denisa Baborská).

Obr. 15 Oslavy vzniku ČSR, 28. 10. 2014 (Denisa Baborská).

Obr. 16 Oslavy vzniku ČSR, 28. 10. 2014 (Denisa Baborská).

Obr. 17 Oslavy vzniku ČSR, 28. 10. 2014 (Denisa Baborská).

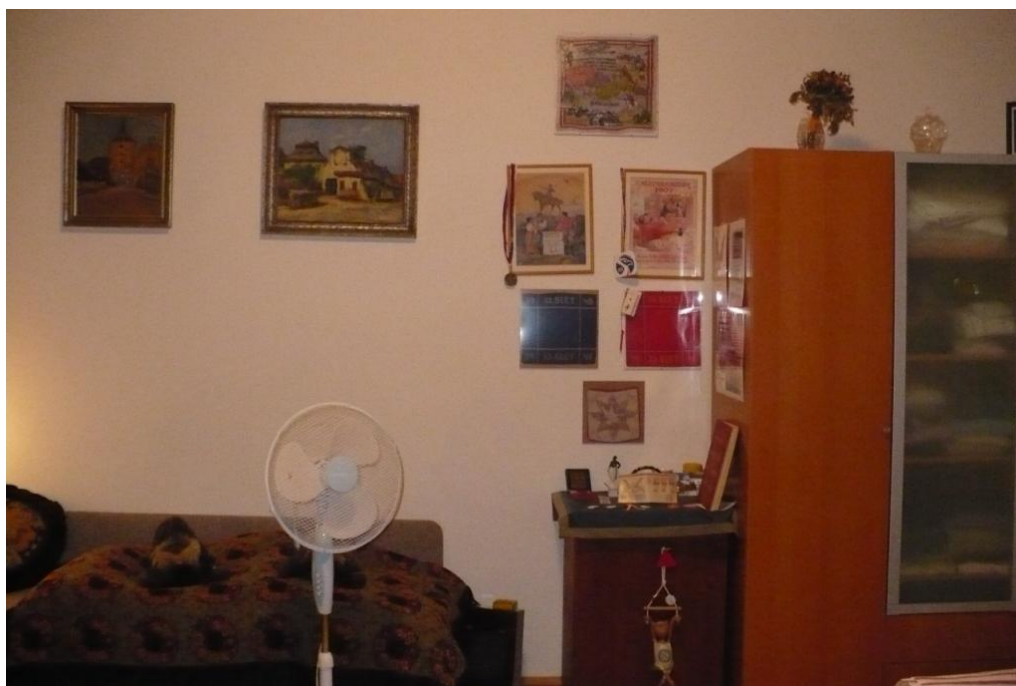
Obr. 18 Oslavy vzniku ČSR, 28. 10. 2014 (Denisa Baborská).

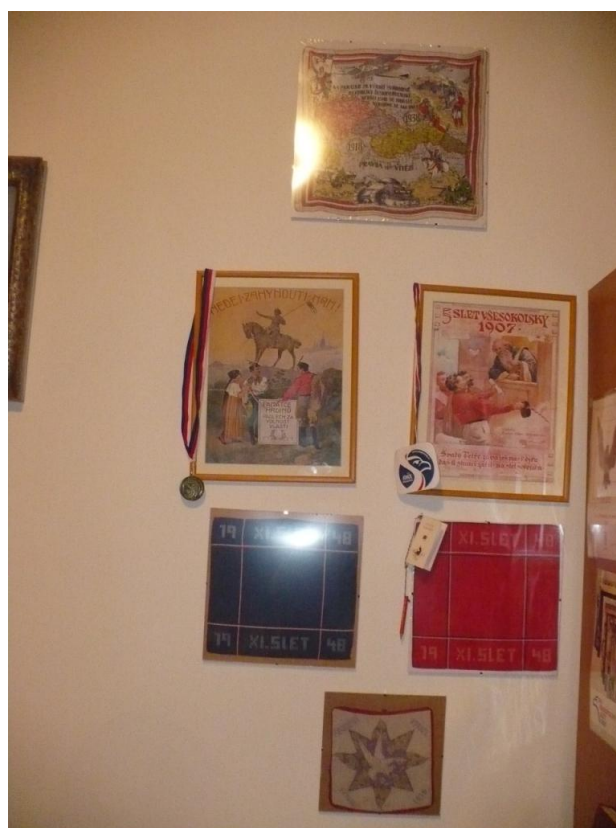
Obr. 19 Oslavy vzniku ČSR, 28. 10. 2014 (Denisa Baborská).

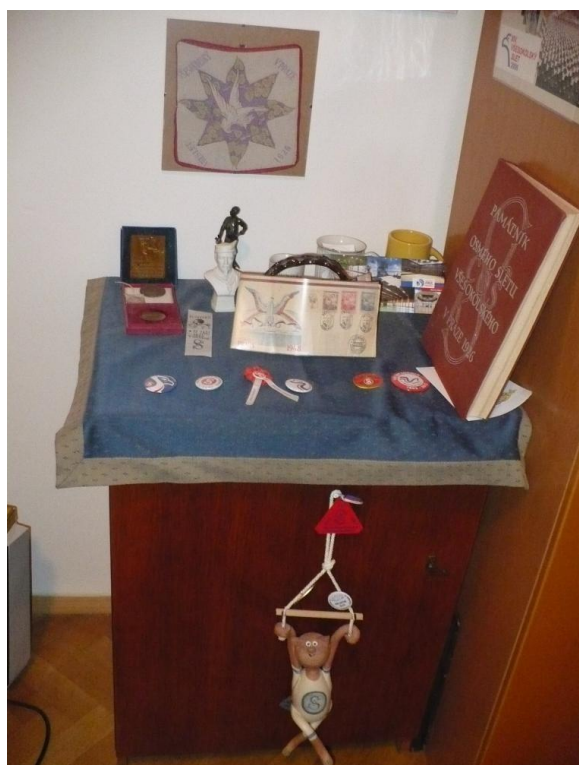
Obr. 20 Oslavy vzniku ČSR, 28. 10. 2014 (Denisa Baborská).

Obr. 21 „Sokolský koutek“ (Olga Nováková, T.J. Sokol Pražský).

Obr. 22 „Sokolský koutek“ (Olga Nováková, T.J. Sokol Pražský).

Obr. 23 „Sokolský koutek“ (Olga Nováková, T.J. Sokol Pražský).

Obr. 24 „Sokolský koutek“ (Olga Nováková, T.J. Sokol Pražský).

Obr. 25 Sokolské šibřinky, 28. 2. 2015, Rokycany (D. Baborská).

Obr. 26 Sokolské šibřinky, 28. 2. 2015, Rokycany (D. Baborská).

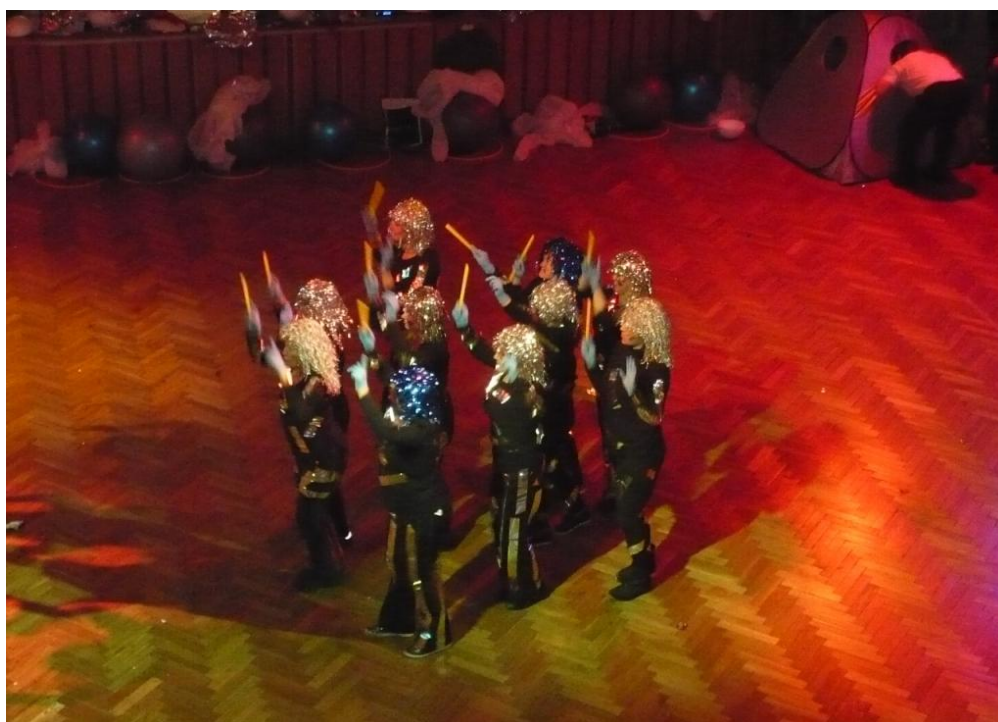
Obr. 27 Sokolské šibřinky, 28. 2. 2015, Rokycany (D. Baborská).

Obr. 28 Sokolské šibřinky, 28. 2. 2015, Rokycany (D. Baborská).

Obr. 29 Sokolské šibřinky, 28. 2. 2015, Rokycany (D. Baborská).

Obr. 30 Sokolské šibřinky, 28. 2. 2015, Rokycany (D. Baborská).